

משנה מסכת ראש השנה (מ)

[פרק א](#) • [פרק ב](#) • [פרק ג](#) • [פרק ד](#)

[פרק א](#)

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#) [משנה ח](#)
[משנה ט](#)

[פרק ב](#)

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#) [משנה ח](#)
[משנה ט](#)

[פרק ג](#)

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#) [משנה ח](#)

[פרק ד](#)

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#) [משנה ח](#)
[משנה ט](#)

פרק א - משנה א

אַרְבַּעַה רָאשֵׁי שָׁנִים הֵם. בְּאַחַד בְּנִיסוֹן רֹאשׁ
הַשָּׁנָה לְמַלְכִים וְלִרְגָלִים. בְּאַחַד בְּאַלּוּל רֹאשׁ
הַשָּׁנָה לְמַעֲשֵׂר בְּהֶמָּה. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן
אוֹמְרִים, בְּאַחַד בְּתִשְׂרִי ^[ז]. בְּאַחַד בְּתִשְׂרִי
רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְשָׁנִים ^[י] וְלִשְׁמַטִּין וְלִיּוֹבְלוֹת,
לְנִטְיָעָה וְלִירְקוֹת. בְּאַחַד בְּשֶׁבֶט ^[טז], רֹאשׁ
הַשָּׁנָה לְאֵילָן, כְּדַבְּרֵי בֵּית שְׁמַאי. בֵּית הַלֵּל
אוֹמְרִים, בְּחַמְשָׁה עָשָׂר בּוֹ :

ר"ע מברטנורה **אַרְבַּעַה רָאשֵׁי שָׁנִים הֵן**. לְמַלְכִים הֵן. מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל מוֹנִין
לְהֵם מְנִיסוֹן. שְׁאֵם מְלֻדֵּי מְלֻדֵּי בְּשֶׁבֶט אוֹ בְּאַדָּר, מִשְׁהַגִּיעַ נִיסוֹן כְּלֶתֶה לוֹ
שָׁנָה וּמִתְחִילִין לְמָנוֹת לוֹ שָׁנָה שְׁנֵינָה. וּמִקְרָא נִפְקָא לֹו דְּמְנִיסוֹן מְנִינֵן לְהוּ,
דְּכִתִּיב (מְלָכִים א ו) וַיְהִי בְּשָׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשָׁנָה הַרְבִּיעִית בְּחֹדֶשׁ זֹו הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי לְמֻלְךְ שְׁלֹמֹה
עַל יִשְׂרָאֵל, מִקִּישׁ מְלָכוֹת שְׁלֹמֹה לִיצִיאַת מִצְרַיִם ^[א], מֵה יְצִיאַת מִצְרַיִם
מְנִיסוֹן מְנִינֵן לְהַ ^[ב], אִף לְמְלָכוֹת שְׁלֹמֹה מְנִיסוֹן מְנִינֵן לְהַ. וְלְמַלְכֵי אֲמוֹת
הָעוֹלָם מוֹנִין מִתִּשְׂרִי, וְהִינּוּ דִתְנִן לְקַמֵּן בְּסָמוּךְ בְּאַחַד בְּתִשְׂרִי רֹאשׁ
הַשָּׁנָה לְשָׁנִים, כְּלוּמַר לְשָׁנִים שֶׁל מַלְכֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם. וְנִפְקָא מִינְהַ, לְפִי
שְׂרָגִילִין לְמָנוֹת זְמַן שְׁטָרוֹת לְשָׁנוֹת הַמְּלֻדֵּי מִשְׁנָה שְׁעַמַּד בְּהַ, מִשּׁוּם שְׁלוֹם
מְלָכוֹת. וְאֵם עַמַּד מְלֻדֵּי בְּאַדָּר ^[ג] וְכֹתֵב לוֹ הַסּוֹפֵר בְּנִיסוֹן שְׁלֹאֲחַר שְׁלֹשָׁה
עָשָׂר חֹדֶשׁ ^[ד], נִיסוֹן שֶׁל שָׁנָה שְׁנֵינָה, כִּיּוֹן דְּנִיסוֹן רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַלְכִים, הִנּוּ
לִיַה שְׁטָר מְקַדָּם וּפְסוּל, מִשּׁוּם דְּהֵאִי נִיסוֹן שֶׁל שָׁנָה שְׁלִישִׁית הוּא, וְשְׁטָרֵי
חוֹב הַמְּקַדָּמִים פְּסוּלִים, לְפִי שְׁנִמְצָא טוֹרֵף לְקוֹחוֹת שְׁלֶקְחוּ הַשְּׁדָה מִן
הַלּוּהַ בֵּין זְמַנּוֹ שֶׁל שְׁטָר לְזְמַן הַהֲלוּאַה, שְׁלֹא כְּדִין, שְׁהֵרִי קְדָמָה מְכִירָה
לְהֲלוּאַה. לְפִיכֵךְ קִנְסוּהוּ לְאַבְדַּ גַּם מִזְמַן הַהֲלוּאַה וְאֵילָדֵי, וְלֹא גְבִי
מִמְשַׁעְבְּדֵי ^[ה]: וְלִרְגָלִים. הֵכִי קָאֵמַר, רַגְלֵי שְׁבוּ שְׁהוּא פְּסַח, רֹאשׁ הַשָּׁנָה
לְרְגָלִים לְעַנְיָן הַנוֹדֵר, שְׁאֵם עֲבָרוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה רְגָלִים מְשַׁנְדָּר וְלֹא קִיַם
נְדָרוֹ עוֹבֵר עַל בֵּל תֵּאֲחַר. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר ^[ו] שְׁאֵינוּ עוֹבֵר עַל בֵּל תֵּאֲחַר
עַד שִׁיעֲבָרוּ עָלָיו שְׁלֹשׁ רְגָלִים כְּסִדְרוֹ, וְחַג הַמִּצּוֹת תִּחְלָה, כְּמוֹ שְׁהוּ

סְדוּרִים בַּמִּקְרָא (דְּבָרִים טו). בַּחַג הַמִּצּוֹת וּבַחַג הַשְּׁבֻעוֹת וּבַחַג הַסֻּכּוֹת. וּפְסֻקַת הַלֵּכָה, מְשִׁיעֵבֶר עָלָיו רָגַל אֶחָד בְּלִבָּד וְלֹא הִבִּיא נְדָרוֹ עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה, דְּכַתִּיב (שֵׁם יב) וּבֵאתָ שָׁמָּה וְהִבֵּאתָם שָׁמָּה לְעֵלְתֶיכֶם וְגו', רָגַל רִאשׁוֹן שְׂאֵתָהּ בָּא אֶתָּה צְרִיף לְהִבִּיא. וּמְשִׁיעֵבֶר עָלָיו שְׁלֹשׁ רָגְלִים עוֹבֵר עַל בֵּל תֵּאָחֵר. וְאִין הַלֵּכָה כְּרַבִּי שְׂמֵעוֹן דְּבִיעֵי שְׁלֹשׁ רָגְלִים כְּסֻדְרוֹן: **רֵאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה**. שְׂאִין מְעֻשְׂרִים מִן הַנוֹלָדִים בְּשָׁנָה זֹאת עַל הַנוֹלָדִים בַּחֲבֵרְתָּהּ, דְּכַתִּיב (דְּבָרִים יד) עֲשֵׂר תִּעֲשֵׂר, בְּשִׁתִּי מְעֻשְׂרוֹת הַכֶּתוּב מִדְּבַר, אֶחָד מְעֻשֵׁר דָּגָן וְאֶחָד מְעֻשֵׁר בְּהֵמָה, וְאָמַר קָרָא שָׁנָה שָׁנָה, וְלֹא מְשָׁנָה זֹאת עַל שֵׁל חֲבֵרְתָּהּ: **וְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׂמֵעוֹן אוֹמְרִים בְּאֶחָד בְּתִשְׂרִי**. כִּיּוֹן דְּאִתְקַשׁ מְעֻשֵׁר בְּהֵמָה לְמַעֲשֵׁר דָּגָן, מַה מְעֻשֵׁר דָּגָן רֵאשׁ הַשָּׁנָה שְׁלוֹ תִשְׂרִי, אִף מְעֻשֵׁר בְּהֵמָה רֵאשׁ הַשָּׁנָה שְׁלוֹ תִשְׂרִי. וְאִין הַלֵּכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׂמֵעוֹן (דְּאָמְרִי) בְּאֶחָד בְּתִשְׂרִי. וְתֵנָא קָמָא סְבַר כִּיּוֹן דְּאִתְקַשׁ מְעֻשֵׁר בְּהֵמָה לְמַעֲשֵׁר דָּגָן דְּכַתִּיב עֲשֵׂר תִּעֲשֵׂר, מַה דָּגָן סְמוּדָּא לְגַמְרוֹ עֲשׂוּרוֹ, שְׁהִרִי רֵאשׁ הַשָּׁנָה שְׁלוֹ תִשְׂרִי וְהוּא סְמוּדָּא לְגַמְרוֹ (ח), שְׁכָל יָמוֹת (הַחֲמֵה) עוֹמֵד בְּגֵרוֹן לְהַתִּיבֵשׁ, אִף מְעֻשֵׁר בְּהֵמָה נְמִי סְמוּדָּא לְגַמְרוֹ עֲשׂוּרוֹ, דְּהֵינּוּ אֶחָד בְּאֵלוּל, שְׁהִבְהֵמוֹת יוֹלָדוֹת בְּאֵב שְׂאֵז נִגְמַר זָמַן עֲבוּרוֹ, דְּהִכִּי יִלְפִינּוּ מִקְרָא, דְּכַתִּיב (תְּהִלִּים סה) לְבָשׁוּ כְּרִים הַצֵּאן וְעַמְקִים יַעֲטֹפוּ בָּר, אִימְתִּי לְבָשׁוּ כְּרִים הַצֵּאן, כְּלוּמַר שְׂמֵת לְבָשׁוֹת מֵהַזְּכָרִים הָעוֹלִים עֲלֵיהֶם וּמִתְעַבְרוֹת, בְּזָמַן שְׁהַעֲמִקִּים יַעֲטֹפוּ בָּר, דְּהֵינּוּ בְּאֶדְרָא שְׁהַזְרִיעָה צוּמַחַת וְנִכְרַת יָפָה. וְיוֹלָדוֹת בְּאֵב, דְּזָמַן עֲבוּרָהּ שֶׁל בְּהֵמָה דְּקָה חֲמֵשָׁה חֳדָשִׁים (ט), הַלְכָּדָּא רֵאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל מְעֻשֵׁר בְּהֵמָה בְּאֶחָד בְּאֵלוּל, סְמוּדָּא לְגַמְרוֹ: **לְשָׁנִים**. לְשָׁנֵי מַלְכֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם, כְּדִפְרִישִׁית לְעֵיל: **וְלְשָׁמַטִּין וְלִיּוֹבְלוֹת**. מְשַׁנְכְּנִס תִּשְׂרִי אֲסוּר לְחַרֵּשׁ וּלְזָרַע מִן הַתּוֹרָה: **וְלִנְטִיעָה**. אִם נָטַע אֵילָן אַרְבָּעִים וְחֲמֵשָׁה יוֹם קִדְּם אֶחָד בְּתִשְׂרִי (יא), שְׁהִם שְׁתֵּי שְׁבֻתוֹת לְקַלִּיטָה, שְׁהַנְטִיעָה נִקְלְטָת בְּשִׁתִּי שְׁבֻתוֹת, וּשְׁלֹשִׁים יוֹם אַחַר הַקְּלִיטָה לְהַחֲשֵׁב שָׁנָה, דְּשְׁלֹשִׁים יוֹם בְּשָׁנָה חֲשׁוּבִים שָׁנָה (יב), הִרִי אַרְבָּעִים וְחֲמֵשָׁה יוֹם, כְּשִׁיגִיעַ אֶחָד בְּתִשְׂרִי מוֹנִין לָהּ שָׁנָה שְׁנִיָּה מְשֻׁנוֹת הָעֲרָלָה, וְלִתִּשְׂרִי שֶׁל שָׁנָה הָאַחֲרָת מוֹנִין לָהּ שָׁנָה שְׁלִישִׁית, וְלֵאחֲרַי שָׁנָה שְׁלִישִׁית כְּשִׁיגִיעַ אֶחָד בְּתִשְׂרִי שֶׁל שָׁנָה רְבִיעִית, אִם חֲנֻטוֹ בְּנִטִיעָה זֹאת פְּרוּת, עֲדִין הִם אֲסוּרִים מִשׁוּם עֲרָלָה (יג), שְׂאִף עַל פִּי שְׁתִּשְׂרִי רֵאשׁ הַשָּׁנָה לְנִטִיעָה, חֲמֵשָׁה עֲשָׂר בְּשֻׁבֵט רֵאשׁ הַשָּׁנָה לְאֵילָן, וְזֹה כְּבָר נַעֲשָׂה אֵילָן, לְפִיכָּד אֵין שְׁנִתּוֹ מִתְחַדָּשֵׁת לְצֵאת מִיַּד עֲרָלָה עַד חֲמֵשָׁה עֲשָׂר בְּשֻׁבֵט, וּמִשָּׁם וְאֵילָּדָּא אִם יַחֲנֻטוּ בּוֹ פְּרוּת הִם תּוֹרַת רְבִיעִי עֲלֵיהוֹן לְאֶכְלָן בִּירוּשָׁלַיִם, וּבְחֲמֵשָׁה עֲשָׂר בְּשֻׁבֵט לְשָׁנָה הַבָּאָה יֵצְאוּ מִיַּד רְבִיעִי פְּרוּת הַחוֹנְטִים בָּהּ מִכָּאן וְאֵילָּדָּא: **וְלִירְקוֹת**. לְמַעֲשֵׁר יֵרֶק (יד), שְׂאִין תּוֹרְמִין מִן הַיֵּרֶק שְׁנִלְקֻט לְפָנֵי רֵאשׁ הַשָּׁנָה עַל הַיֵּרֶק הַנִּלְקֻט לְאַחַר רֵאשׁ הַשָּׁנָה (טו): **רֵאשׁ הַשָּׁנָה לְאֵילָן**. לְעַנְיָן מְעֻשֵׁר (יז) פְּרוּת, שְׂאִין מְעֻשְׂרִין פְּרוּת אֵילָן שְׁחֲנִטוּ קִדְּם שְׁבֻט עַל שְׁחֲנִטוֹ לְאַחַר שְׁבֻט, דְּבְאֵילָן אֲזַלְיָנָא בְּתַר חֲנֻטָּה. אִי נְמִי נִפְקָא מִנִּיהָ לְעַנְיָן שָׁנָה שְׁלִישִׁית שֶׁל שְׂמִיטָה שְׁנוּהָגָה בָּהּ מְעֻשֵׁר עָנִי, שְׂאוֹתָן פְּרוּת שְׁחֲנִטוֹ מִרֵּאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שָׁנָה שְׁלִישִׁית עַד שְׁבֻט דְּנִין אוֹתָן כְּפְרוּת שֶׁל שָׁנָה שְׁנִיָּה

שְׁעֵבְרָה, וְנוֹהַג בָּהֶן מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי, וּמִשְׁבֵּט וְאֵילָף נוֹהַג בָּהֶן מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן וּמַעֲשֵׂר עֲנִי: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [א] שְׁהָרִי מְנָה שָׁנָה זו שְׁנַת אַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים לִיצִיאת מצרים, וְשָׁנָה רְבִיעִית לְמִלְךְ שְׁלֹמֹה. רש"י: **[ב]** כְּדִילִיף לֵה מְקַרְאֵי בְּגִמְרָא: **[ג]** לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל אֲסַבְרָא לֵיה, דְּבַהוּ קִימִינְן הַשְׁתָּא: **[ד]** דְּאֵלוּ בְּנִיסוֹן שְׁלֹאֲחֵר אֲדָר וְכַתְּבֵי שֶׁל שָׁנָה רֵאשׁוֹנָה, אָף עַל פִּי שְׁלֹפֵי הָאֲמֵת הִיא שָׁנָה הַשְּׁנִיָּה, לִיכָּא לְמִיחַשׁ כּוֹי, שְׁכִינּוֹן שְׁזָה הַמְּלָךְ לֹא מְלָךְ שׁוּם נִיסוֹן, וְשֵׁם הַמְּלָךְ הָרִי כְּתוּב בְּשֵׁטֶר, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא יוֹכֵל לְטָרֵף לְקוֹחוֹת אֶלָּא שְׁלֹקְחוּ אַחֵר הַנִּיסוֹן שְׁמִלְךְ זֶה הַמְּלָךְ, וְלֹאֲוֹתוֹ כְּדִין הוּא טוֹרֵף: **[ה]** עֵינְן בְּהַר"ב מְשֻׁנָּה הִי פֶּרֶק יִי דְשְׁבִיעִית: **[ו]** כְּלוּמַר וְרַבֵּי שְׁמַעוֹן הִיא, גְּמָרָא. וְטַעַמֵיהוּ דְרַבֵּי שְׁמַעוֹן וְרַבְּנָן מְקַרְאֵי יְלָפִינּוּ לְהוּ בְּגִמְרָא: **[ז]** בְּתִשְׁרִי. וְאַרְבַּעַה רֵאשֵׁי שְׁנִים דְּחֻשְׁבֵי לְחַמְשָׁה עֶשֶׂר בְּנִיסוֹן שֶׁהוּא רֵאשׁ הַשְּׁנָה לְרַגְלִים, הֵכִי קֹאֲמַר, אַרְבַּעַה רֵאשֵׁי שְׁנִים לְדַבְרֵי הַכֹּל. לְרַבֵּי שְׁמַעוֹן דְּבַעֵי שְׁלֹשָׁה רַגְלִים כְּסַדְרֵן דֵּל מַעֲשֵׂר בְּהַמָּה, וְלְדַפְלִיגֵי עֲלֵיהּ דֵּל רַגְלִים. גְּמָרָא: **[ח]** וְהֵאֵי גְּמָרוּ הֵינּוּ שְׁנִיגְמַר לְהַתְּחִיב בְּמַעֲשֵׂר, שְׁאִין אוֹכְלִים אֶפְלוּ עָרָאִי, וְהוּא מְשִׁירָאָה פְּנֵי הַבַּיִת: **[ט]** גְּמָרָא. וְזִמּוֹן לִידֵת בְּהַמָּה גָּסָה אָף עַל גַּב דִּיֹּלְדֵת לְתַשְׁעָה חֲדָשִׁים, נְמִי בְּאָב הוּא, אֶלָּא שְׁזִמּוֹן עֲבוּרָן קָדִים אַרְבַּעַה חֲדָשִׁים. וְעֵינְן תּוֹסֵפוֹת יוֹם טוֹב: **[י]** לְשָׁנִים כּוֹי. מְקַרְאֵי יְלָפִינּוּ לְהוּ בְּגִמְרָא: **[יא]** שְׁיֹום הַנְּטִיעָה אֵינּוּ מְכַלֵּל יָמֵי הַקְּלִיטָה: **[יב]** בְּגִמְרָא יְלִיף לֵה: **[יג]** הֵכִי יְלָפִינּוּ לְהוּ בְּגִמְרָא: **[יד]** כְּדַמְפְּרֵשׁ בְּגִמְרָא דְתִנָּא תְּנִי יִרְקוֹת שְׁמַעֲשֵׁרוֹתֵיהֶן מְדַרְבְּנָן. וְכֹל שְׁכֹן מֵה שְׁחִיבִים מְדֹאֲוֵרֵיתָא. וְדִתְנִי יִרְקוֹת לְשׁוֹן רַבִּים, מִשׁוּם דְּתִרֵי גֹנֵי יִרְקֵהוּ דְאֶזְלִינְן בְּתַר לְקִיטָה כְּדַאֲמַרִּינְן לְעֵנְנֵן גְּרָנוּ מְשֻׁנְּאָגַד [כוֹי בְּמַסְכַּת מַעֲשֵׁרוֹת פֶּרֶק א' מְשֻׁנָּה ה'] : **[טו]** וּבְגִמְרָא אֵיתָא נְמִי וְאִם הֵיִתָּה שְׁנִיָּה נְכֻנְסַת לְשְׁלִישִׁית כּוֹי כְּדַבְּסָמוּזְ בְּהַר"ב: **[טז]** בְּשֵׁבֶט. הוּאֵיל וְיִצְאֵוּ רַב גְּשָׁמֵי שָׁנָה וְעֲלָה הַשָּׂרֵף בְּאֵילָנוֹת, וְנִמְצָא הַפְּרוֹת חוֹנְטִין מַעֲתָה. גְּמָרָא: **[יז]** דְּלַעֲנִין עֲרָלָה וְרַבְּעֵי כְּבָר נִתְבָּאֵר לְעִיל: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם ארבעה ראשי שנים הם באחד בניסן ראש השנה כו': למלכים רוצה בו למלכי ישראל וזאת התועלת היא לענין השטרות לפי שכיון שיכנס יום אחד מניסן נחשוב לו שנה יתירה על מנינם. ולרגלים רוצה בו כי הרגל שבזה החדש הוא ראשון לרגלים. והתועלת בזה כי העיקר אצלנו מה שאמר השם לא תאחר לשלמו אינו עובר עד שיעברו עליו ג' רגלים ור' שמעון אומר וחג המצות (ח) תחילה כדי שיהיו על הסדר והוא ענין אמרו בכאן לרגלים ואינה הלכה. וכיון שעבר עליו רגל אחד ולא הביא קרבנותיו למקדש עובר בעשה והוא אמרו [דברים יב] ובאת שמה והבאתם שמה עולותיכם. ותועלת ידיעת תחילה למעשה בהמה כדי שלא יוציא המעשר מן הנולדים בשנה זו עם הנולדים בשנה שלאחריה ועוד נבאר זה במסכת בכורות [פ"ט הל' א]. ואמרו ראש השנה לשנים רוצה בו למנין היצירה והתועלת בו לידיעת מנין השטרות ג"כ לשמיטין וליובלות אע"פ שדיני היובל אינן מתחילין אלא מיום העשירי לתשרי לפי שאמר השם יתברך [ויקרא כה] ביום הכפורים תעבירו שופר וגו' אבל מראשית השנה יתחיל חשיבותה ותסתלק העבודה מן העבדים כדבר השם יתברך [שם] וקדשתם את שנת החמשים שנה. ולנטיעה הוא דבר השם [שם יט] שלש שנים יהיה לכם ערלים ובשנה הרביעית יהיה כל פריו וגו'. והוא שאם נטע אדם נטיעה קודם יום א' מתשרי למ"ד

יום עלתה לו שנה כמו שנתננו העיקר בפרק ב' [הלכה ו] ממסכת שביעית ותהיה השנה הנכנסת שניה. ואני אמשול לך זה בענין האילן הזה שנטעהו בחמשה עשר באב משנת חמשה ועשרים תחשוב שארית שנת חמשה ועשרים שנה ראשונה ושנת ששה ועשרים שנה שניה ושנת שבעה ועשרים שנה שלישית והם שני ערלה אבל לא יסתלק דין הערלה עד חמשה עשר בשבט משנת שמנה ועשרים. וכמו כן דיני נטע רבעי לא יסתלק מזה האילן עד חמשה עשר בשבט משנת תשעה ועשרים וזהו אמרם ופירות נטיעה זו אסורין עד חמשה עשר בשבט אם לערלה ערלה אם לרבעי רבעי. וכבר קדמנו דיני הערלה ונטע רבעי במקומן. ולירקות ולאילן זה התועלת למה שקדם מן העקרים בסדר זרעים אין מעשרין מן החדש על הישן. ועניני המעשרות גם כן ישתנו בשנים במעשר שני ובמעשר עני כמו שבארנו לשם: (רמב"ם)

פרק א - משנה ב

בְּאַרְבָּעָה פְּרָקִים הָעוֹלָם נִדוֹן, בְּפֶסַח עַל הַתְּבוּאָה, בְּעֶצְרַת עַל פְּרוֹת הָאֵילָן, בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה {יט} כֹּל בָּאֵי הָעוֹלָם עוֹבְרִין לְפָנָיו כְּבָנֵי מְרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לג) הַיּוֹצֵר יַחַד לֶבֶם, הַמְּבִין אֶל כֹּל מַעֲשֵׂיהֶם. וּבְחָג {כא} נִדוֹנִין עַל הַפְּמִים:

ר"ע מברטנורה בְּאַרְבָּעָה פְּרָקִים. בַּשָּׁנָה: בְּפֶסַח עַל הַתְּבוּאָה. מִדְּאֲמָרָה תוֹרָה הֵבִיאוּ לְפָנָי עֹמֵר בְּפֶסַח כְּדֵי שְׂאֵבְרֶךָ לְכֶם תְּבוּאָה שֶׁבַשְּׂדוֹת, מִיָּנֵה יִדְעִינוּ דְּבִפְסַח נִדוֹנִים עַל הַתְּבוּאָה {יח}: וּבְעֶצְרַת עַל פְּרוֹת הָאֵילָן. מִדְּאֲמָרָה תוֹרָה הֵבִיאוּ לְפָנָי שְׁתֵּי הַלֶּחֶם בְּעֶצְרַת כְּדֵי שְׂאֵבְרֶךָ לְכֶם פְּרוֹת הָאֵילָן, וְחֻטָּה עֵץ קִרְיָה רַחֲמָנָא דְכְּתִיב (בְּרֵאשִׁית ב) וַיִּמְעַץ הַדְּעַת טוֹב וְרָע, כְּמֵאן דְּאָמַר עֵץ שְׂאֵכֶל אָדָם הָרֵאשׁוֹן חֻטָּה הִיא: כְּבָנֵי מְרוֹן. כְּבָנֵי אֲמָרְיָא, כְּכַבְּשִׁים הִלְלוּ שְׁמוּצֵיָאִין אוֹתָן בְּפִתַח קֶטָן זֶה אַחַר זֶה לְעֶשְׂרֵן, וְאִין שְׁנַיִם יְכוּלִים לְצִאת כְּאֶחָד: הַיּוֹצֵר יַחַד לֶבֶם. הַכִּי קֵאֲמַר, הַיּוֹצֵר וְהוּא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רוּאָה יַחַד לֶבֶם וּמְבִין אֶל כֹּל מַעֲשֵׂיהֶם, שְׂאֵף עַל פִּי שְׁעוֹבְרִים לְפָנָיו אֶחָד אֶחָד, מִכָּל מְקוֹם כֵּלָן נִסְקָרִים בְּסִקְרִיהָ אַחַת

{כ} : **ובחג נדונין על המים**. מדאמרה תורה נסכו לפני מים בחג **{כב}** :
(ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {יח} זה לשון הברייתא, מפני מה אמרה התורה הביאו עמר בפסח, מפני שהפסח זמן תבואה הוא, אמר הקדוש ברוך הוא הביאו כוי כדי כוי, וכן בכלם: **{יט}** **בראש השנה**. בגמרא (דף ח) ילפינן לה מקראי. ואף על גב דנדאי על כל המאצעות נדונין ובכללם אינד שלשה דינים, מכל מקום בשלשה פרקים הללו הוא גזר דין של כל העולם, ובראש השנה כל באי כוי וגוזרין לכל אחד חלקו מדברים אלו. הר"ן. ועין תוספות יום טוב: **{כ}** גמרא. ופרש רש"י ואקרא דלעיל מניה קמהדר, השגיח אל כל כוי, היוצר אותם השגיח יחד את לבם. ולהכי נסיב האי תנא להך קרא, לומר שאף על פי שעוברין בבני מרון בדקדוק גדול, מכל מקום בלן נסקרין בסקירה אחת. וזהו שכתב הרמב"ם, והנגלה מזה המאמר מבאר באשר תראה, אבל הנסתר ענינו קשה בלי ספק, עד כאן. כי האדם אי אפשר לציר שני הפכים בנושא אחד בזמן אחד שיעברו אחד אחד ויהיו נסקרים בסקירה אחת, אבל כמו שאי אפשר להשיג מהותו יתברך ויתעלה זכרו לנצח, כן אי אפשר להשיג השגחתו וסקירתו. תוספות יום טוב: **{כא}** **ובחג**. ואף על פי ששלתן בשם חגים נקראו בכתוב, מכל מקום מלת חג הנחתו על המחול והרקוד שהוא בחג הסכות, והיתה שמחה יתירה של בית השואבה: **{כב}** כדי שיתברכו לכם גשמי השנה. ברייתא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם בארבעה פרקים העולם נדון בפסח על התבואה כוי: על התבואה במה שיתתדש עליה מלקות ואם תהיה מרובה או מעוטה. ובני מרון הצאן תרגום כבשים אמרנא וענינו שמחשבין על בני אדם ודנין עליהם בבריאות ובחלאים והמות והחיים וזולתם מעניני האדם והנגלה מזה המאמר מבואר כאשר תראה אבל הנסתר ענינו קשה מאד בלי ספק: (רמב"ם)

פרק א - משנה ג

על ששה חדשים השלוחין יוצאין, על ניסן **{כג}** מפני הפסח, על אב מפני התענית, על אלול מפני ראש השנה, על תשרי מפני תקנת המועדות, על כסלו מפני חנכה, ועל אדר מפני

הפּוּרִים **{כה}**. וְכִשְׁהָיָה בַּיּוֹם הַמִּקְדָּשׁ קָיָם, יוֹצְאִין אֶף עַל אֲרָם מִפְּנֵי פֶסַח קָטָן **{כו}** :

ר"ע מברטנורה שְׁלוּחִין יוֹצְאִין. כְּשֶׁקֵּדְשׁוּ בַּיּוֹם אֶת הַחֹדֶשׁ שׁוֹלְחִין וּמוֹדִיעִין לְגוֹלָה יוֹם שֶׁקֵּדְשׁוּהוּ, אִם בַּיּוֹם שְׁלֹשִׁים וְחֹדֶשׁ שֶׁעֶבֶר חֶסֶר, אִם בַּיּוֹם שְׁלֹשִׁים וְאַחַד וְחֹדֶשׁ שֶׁעֶבֶר מָלֵא. וְשְׁלוּחֵי בַּיּוֹם אֵין מְחַלְלִין לֹא אֶת הַשַּׁבָּת וְלֹא אֶת יוֹם טוֹב: **וְעַל אֲב מִפְּנֵי הַתְּעַנִּית**. לְפִי שֶׁהִכְפִּילוּ בּוֹ צָרוֹת יוֹתֵר מִשָּׂאָר תְּעַנִּיּוֹת **{כד}**: **וְעַל אֱלוֹל מִפְּנֵי רֵאשׁ הַשָּׁנָה**. מוֹדִיעִין מִתִּי אֱלוֹל, וְעוֹשִׂין רֵאשׁ הַשָּׁנָה בַּיּוֹם שְׁלֹשִׁים בְּאֱלוֹל בְּגוֹלָה, דָּרַב שְׁנַיִם אֵין אֱלוֹל מְעַבֵּר. וְאֶף עַל פִּי שֶׁסִּפֵּק בְּיָדָם שְׂמָא יַעֲבֹרוּהוּ בַּיּוֹם דִּין, אִי אֶפְשָׁר לָהֶם לְדַעַת, וְעַל כְּרַחֲמֵי הַשָּׁמַיִם אַחַר רַב שְׁנַיִם. וְאִם לֹא יִדְעוּ מִתִּי מִתְחִיל ^[אֱלוֹל], לֹא יִדְעוּ יוֹם שְׁלֹשִׁים שְׁלוֹ: **וְעַל תְּשָׁרֵי מִפְּנֵי תִקְנַת הַמוֹעֲדוֹת**. לְאַחַר שֶׁקֵּדְשׁוּ בַּיּוֹם דִּין לְתִשְׁרֵי, הַשְּׁלוּחִין יוֹצְאִין לְיוֹם הַמִּחְרָת וְהוֹלְכִין עַד מְקוֹם שֶׁיִּכְוֹלִין לְהִגִּיעַ עַד הַחֵג, וּמוֹדִיעִין אוֹתָם אִם עֲבָרוּ בַּיּוֹם דִּין אֶת אֱלוֹל אִם לֹא, כִּי שְׁלֹשִׁים לֹא לִבָּן נֹקֵפִין בַּיּוֹם הַכּוֹפֵרִים וּבִסְכוּת: **פֶּסַח קָטָן**. פֶּסַח שְׁנִי: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{כג}** **ניסן**. אֲבָל סִיּוֹן מִפְּנֵי הַעֲצָרֶת לֹא צָרִיךְ, דְּבִסְפִירַת עֵמֶר הַדָּבָר תִּלְוִי. תּוֹסְפוֹת: **{כד}** וְאֶף עַל גַּב דְּבִשְׁבָעָה עֶשֶׂר בְּתַמּוּז נִמְי אֲרַעוּ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים חֲרִבֵּן בַּיּוֹם הַמִּקְדָּשׁ תִּקְיָא טוֹבָא. וְעוֹד דְּבִתְשַׁעָה בְּאֲב צָרָה אַחַת הִכְפִּילָהּ בּוֹ. תּוֹסְפוֹת: **{כה}** **הפּוּרִים**. וְאֵלוּ עַל אֲדָר הַשְּׁנִי מִפְּנֵי פּוּרִים לֹא קִתְנִי, דְּסִבִּירָא לִיהּ דְּלַעוֹלָם אֲדָר הָרֵאשׁוֹן מְעַבֵּר וְיִדְעוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה דְּבַיּוֹם שְׁלֹשִׁים וְאַחַד נִתְקַדְּשׁ. גְּמָרָא: **{כו}** **פֶּסַח קָטָן**. לְפִיכֵךְ קָרִי לִיהּ פֶּסַח קָטָן, דְּלֹא הָיָה רַק יוֹם אֶחָד. מִפְּרֵשׁ הַרְמַב"ם בְּהַלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם עַל שֶׁשָּׁה חֲדָשִׁים הַשְּׁלוּחִין יוֹצְאִין כּוֹ: הַעֲדַת הָעֵדוֹת בְּרֵאשִׁית הַלְבָנָה אֵינוֹ אֵלָּא בִירוּשָׁלַיִם. וּמִירוּשָׁלַיִם הֵיוּ בַּיּוֹם שׁוֹלְחִין הַשְּׁלוּחִין לְכָל הָאָרְצוֹת כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר. וּבבֵּית שְׁנֵי לֹא הֵיוּ מִתְעַנִּין לֹא עֲשֵׂרָה בְּטַבַּת וְלֹא שְׁבַעָה עֶשֶׂר בְּתַמּוּז אֵלָּא מִי שֶׁהָיָה רוֹצֵה מִתְעַנֵּה וּמִי שֶׁלֹּא הָיָה רוֹצֵה לֹא הָיָה מִתְעַנֵּה וּמִפְּנֵי זֶה לֹא הֵיוּ יוֹצְאִין עַל טַבַּת וְעַל תַּמּוּז אִמֵּר הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ ^{[זכריה} ח] כִּה אִמֵּר ה' ^[צבאות] צוּם הַרְבִּיעִי וְצוּם הַחֲמִישִׁי וְגוֹ' נִרְאָה כְּמִי שֶׁנִּתְּנָה בִּידָם הַבְּחִירָה רְצוּ מִתְעַנִּין רְצוּ אֵין מִתְעַנִּין וְצוּם הַרְבִּיעִי הוּא י"ז בְּתַמּוּז כִּי תַמּוּז הַחֹדֶשׁ הַרְבִּיעִי. וְצוּם הַחֲמִישִׁי תְשַׁעָה בָּאֵב שִׁיחוּל בְּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי. וְצוּם הַשְּׁבִיעִי צוּם גְּדֻלָּה. וְצוּם הַעֲשִׂירִי עֲשֵׂרָה בְּטַבַּת לְפִי שֶׁהוּא בְּחֹדֶשׁ הַעֲשִׂירִי וְאֵע"פ שֶׁהָיָה הַרְשׁוֹת בִּידָם שֶׁלֹּא לְהַתְעַנּוֹת בְּתַשַׁעָה בָּאֵב כְּמוֹ שֶׁזְכַּרְנוּ הֵיוּ מִתְעַנִּין בּוֹ מִפְּנֵי תְכִיפַת מִינֵי הָאֵבֶל שֶׁאֵירְעוּ בּוֹ כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר בְּתַעַנִּית. וְאִמְרוּ עַל אֱלוֹל מִפְּנֵי רֵאשׁ הַשָּׁנָה כִּי אֱלוֹל עַל הַרְבֵּי עֲשָׂרִים וְתַשַׁעָה יוֹם וְכִשְׁיִדְעוּ רֵאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוֹל יִדְעוּ רֵאשׁ הַשָּׁנָה בְּרֹב הַשָּׁנִים וְהֵיוּ יוֹצְאִין עַל תְּשָׁרֵי לִידַע רֵאשׁ הַשָּׁנָה בְּאִמַּת לְפִי שֶׁאֶפְשָׁר שִׁיְהִיָּה אֱלוֹל שְׁלֹשִׁים יוֹם: (רמב"ם)

פרק א - משנה ד

על שני חדשים מחללין את השבת, על ניסן ועל תשרי, שבהן השלוחין יוצאין לסוריא, ובהן **כח** מתקנין את המועדות. וכשהיה בית המקדש קיים, מחללין אף על כלן מפני תקנת הקרבן:

ר"ע מברטנורה מחללין את השבת. עדים שראו את החדש, כדי לילך ולהודיע לבית דין: **שבהם שלוחי בית דין יוצאים לסוריא**. להודיע לגולה יום קביעותם **כז**, הלכך חשיבי. ומן התורה מחללין על כלן, אבל רבנן אסרו לפי שאין תקון המועדות תלוי בהן, אבל שני חדשים אלו העמידו על דין תורה, שכל המועדות תלויין בהן: **תקנת קרבן**. של ראש חדש, שיהא קרב בזמנו: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **כז** הינו לאחר שישמעו מפי בית דין מקדש, דאף שנראה בעליל [ביום כ"ט] או בליל שלשים צריכין להמתין עד שישמעו כו', דדלמא ממלכי בית דין ומעברי ליה ואתי לקלוקלי מועדות, ואם כן אם לא יבאו עדים ויתעבר החדש לא יצאו השלוחין עד למחר, שאין מקדשין בלילה (ואף דאז אי אפשר לדחותו יותר צריכין להמתין, דגזרי האי אטו האי), נמצאו ממעטין הלוחן מהלך לילה ויותר. אבל בשאר חדשים אינם צריכין להמתין עד שישמעו מקדש, דאין המועדות תלויין בהם, ואם כן אין חלול שבת [של עדים] ממחר יציאת השלוחים. גמרא ופרוש רש"י ותוספות: **כח** ובהן כו'. אבל אלול אף על גב דמניה חשבינן לעשות ביום שלשים ראש השנה, לא נפקא מינה מידי, לפי שעדין ביום שלשים יושבים ומצפים כו', ואם לא נודע להם נוהגין היום ויום שלשים ואחד קדש עד שיבאו להם שלוחי תשרי. הרמב"ם: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם על שני חדשים מחללין את השבת על ניסן כו': העדים שרואין את הלבנה הם שמחללין את השבת אם היו רחוקים מירושלים כמו שיתבאר לקמן. ואמר מפני תקנת הקרבן והוא לשון התורה בקרבן מוסף של כל חדש וחדש: (רמב"ם)

פרק א - משנה ה

בין שנראה בעליל **[כט]** בין שלא נראה בעליל, מחללין עליו את השבת, רבי יוסי אומר, אם נראה בעליל, אין מחללין עליו את השבת:

ר"ע מברטנורה בעליל. למעלה מן הארץ הרבה, שהכל רואים אותה: **שלא בעליל.** למטה בשפולו של רקיע סמוך לארץ, ואדמומית החמה מכסה אותה ואינה נפרת כל כך: **אין מחללין.** דודאי ראו אותה בירושלים. ואין הלכה כרבי יוסי: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [כט] בעליל. לישנא דקרא [תהלים יב] אמרות ה' וגו' בעליל לארץ. שפרשו גלוי לכל. גמרא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם בין שנראה בעליל בין שלא נראה בעליל כו': בעליל פירוש נגלה ומפורסם והוא אם נראה הירח גדול בזכות האויר גבוה מן האופק כדי שיראוהו כל העם כי לפעמים יראה נסתר קרוב מהאדמימות הנראה בעת שקיעת השמש עד שלא ישיגנו אלא אדם שראות עיניו חד. אמר ר' יוסי כי כשהוא נגלה לכל העם ראוהו בכל מקום כי באמת נראה בירושלים ואין צריכין לעדים ולפיכך אין מחללין את השבת ואין הלכה כרבי יוסי: (רמב"ם)

פרק א - משנה ו

מעשה שעברו יותר מארבעים זוג, ועכבן רבי עקיבא בלוד. שלח לו רבן גמליאל, אם מעכב

אַתָּה אֶת הַרְבֵּים, נִמְצְאתָ מִכְשִׁילֹן {ל} לְעֵתִיד לְבֹא:

ר"ע מברטנורה אַרְבָּעִים זוג. כִּתִּי עֲדִים זוג אַחַר זוג: וְעַכְבָּן רַבִּי עֲקִיבָא. שְׁלֹא הָיָה לְבֵית דִּין צָרָךְ בְּהֵן: אַתָּה מִכְשִׁילֹן לְעֵתִיד לְבֹא. שְׂיִמְנְעוּ מִלְּבֹא לְהַעֲדִיד כְּשִׁירָאוּ שְׂדַבְרֵיהֶן לֹא נִשְׁמְעוּ. וְהִלְכָה כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ל} מִכְשִׁילֹן. וְשָׂמָא יְהִיָּה אֶצֶל אֶחָד מֵהֶן בְּזִמְן הָעֵתִיד עֲדוֹת מוֹעִיל בְּיָרֵחַ אֶחָד וְיִמְנַע כּו'. הַרְמַב"ם: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם מעשה שעברו יותר מארבעים זוג ועכבן כו': מפני זה עשה כן לפי שראה כי עדותם לא היתה בו תועלת ואמר לו רבן גמליאל אע"פ שאלו העדויות הם בלי תועלת שמא יהיה אצל אחד מהם בזמן העתיד עדות מועיל בירח אחד וימנע מלבא להעיד מפני שלא נשמעו דבריו בזמן שעבר והלכה כרבן גמליאל: (רמב"ם)

פּרָק א - מִשְׁנָה ז

אָב וּבְנוֹ שָׂרְאוּ אֶת הַחֲדָשׁ, יִלְכוּ. לֹא שְׂמִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה, אֶלָּא שְׂאִם יִפְסֹל {לא} אֶחָד מֵהֶן, יִצְטָרֵף הַשְּׁנִי עִם אַחֵר. רַבִּי שְׂמֵעוֹן אָמַר, אָב וּבְנוֹ וְכָל הַקְּרוֹבִין, כְּשֵׁרִין לְעֲדוֹת הַחֲדָשׁ. אָמַר רַבִּי יוֹסִי, מַעֲשֶׂה בְטוֹבִיָּה הָרוּפָא, שָׂרְאָה אֶת הַחֲדָשׁ בִּירוּשָׁלַיִם, הוּא וּבְנוֹ וְעַבְדּוֹ מִשְׁחָרֵר, וְקִבְּלוּ הַכֹּהֲנִים אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ, וּפְסָלוּ אֶת עַבְדּוֹ {לב}. וּכְשָׁבְאוּ לִפְנֵי בֵּית דִּין, קִבְּלוּ אוֹתוֹ וְאֶת עַבְדּוֹ, וּפְסָלוּ אֶת בְּנוֹ:

ר"ע מברטנורה **אב ובנו וכל הקרובים פְּשָׁרִים לְעֵדוּת הַחֹדֶשׁ**. דָּאָמַר לְהוּ רַחֲמֵנָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן (שְׁמוֹת יב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם, עֵדוּת זוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ תִּהְיֶה כְּשֶׁרָה בָּכֶם וְאָף עַל פִּי שְׁאֵתֶם אַחִים. וְרַבֵּן דְּפִלְיָגִי עָלֶיהָ אָמַר, הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם, עֵדוּת זוֹ תִּהְיֶה מְסוּרָה לָכֶם, לְגִדּוּלִים שֶׁבְּדוֹר כְּמוֹתְכֶם **[לב]**. וְאִין הִלְכָה כְּרַבֵּי שְׁמַעוֹן : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[לא]** **יפסל**. פִּרְשׁ רַשִׁי יִכְשֹׁל בְּפִיו כְּשִׁיבְדִקוּהוּ כְּדִלְקָמֶן. וְהַרְמַב"ם כְּתַב שֶׁמָּא יִמְצֵא אֶחָד מֵהֶן פְּסוּל מִפְּנֵי שֶׁהוּא גִזְלָן וְכִיּוֹצֵא בּוֹ מִשְׁאֵר הַפְּסָלְנוֹת : **[לב]** שִׁיקְבְּלוּ הָעֵדוּת וְיִקְדְּשׁוּ הַחֹדֶשׁ. רַשִׁי : **[לג]** **עבדו**. סְבִירָא לִיהַּ כְּרַבֵּי שְׁמַעוֹן דְּמִכְשִׁיר בְּקֶרֶב. וְדַרְשׁוּ נְמִי כְּשָׂרִים וּמִיחָסִים כְּדִדְרָשֵׁינָן מֵאַתְּדָּ בְּדוּמִין לָךְ [סְנֵהֲדַרְיִן פֶּרֶק ד' מִשְׁנָה ב']. תּוֹסֵפּוֹת : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אב ובנו שראו את החדש ילכו לא שמצטרפין כו' : מי שמכשיר עדות החדש בקרובים יביא ראיה מן הפסוק ויאמר ה' אל משה החדש הזה לכם עדות זו תהא כשרה בכם. וחכמים אומרים עדות זו תהא מסורה לכם פירוש כי ראיית הירח ענינה יהיה מסור לבית דין לא לכל אדם שיראה אותו שיוכל לקבוע חג כפי ראייתו ואין הלכה כר' שמעון : (רמב"ם)

פרק א - משנה ח

אלו הן הפסולין **[לד]**, המִשְׁחֵק בְּקִבְיָא, וּמְלוֹי בְּרַבִּית, וּמִפְרִיחֵי יוֹנִים, וְסוֹחְרֵי שְׁבִיעִית, וְעֹבְדִים. זֶה הַכֹּל, כָּל עֵדוּת שְׂאִין הָאִשָּׁה כְּשֶׁרָה לָהּ, אָף הֵן אֵינָן כְּשָׂרִים לָהּ :

ר"ע מברטנורה **מִשְׁחֵקִים בְּקִבְיָא**. עֲצָמוֹת שֶׁמִּשְׁחֵקִים בָּהֶן בְּעֶרְבוֹן. וְאָמַר רַבֵּן אֶסְמַכְתָּא לֹא קִנְיָא, וְהָרִי הֵן גִּזְלָנִים מִדְּרַבֵּן **[לה]** : **וּמְלוֹי בְּרַבִּית**. לֹא קְרוּי גִזְלָן דְּאוֹרִיתָא לְמִפְסָלִיהָ, דְּהָא מִנְפְּשִׁיהָ יְהִיב לִיהָ **[לו]** : **מִפְרִיחֵי יוֹנִים**. הֵינּוּ כְּעֵין קִבְיָא, אִם תִּקְדְּמִיהָ יוֹנָד לְיוֹנֵי : **וְסוֹחְרֵי שְׁבִיעִית**. עוֹשִׂין סְחוּרָה בְּפִרוֹת שְׁבִיעִית, וְרַחֲמֵנָא אָמַר לְאַכְלָה וְלֹא לְסַחֲרוּרָה **[לז]**. וּלְפִי שְׁנַחֲשָׁדוּ כָּל אֱלוֹ לְעֵבֵר עַל דָּת מַחֲמַת מָמוֹן, חֲשָׁדוּם לְהִיּוֹת מְעִידִים שֶׁקָּרַע עַל שְׁחָד : **וְהָעֹבְדִים**. פְּסוּלִים דְּאוֹרִיתָא הֵם **[לח]**, קַל וְחָמֵר מֵאִשָּׁה : **עֵדוּת**

שָׂאִין הָאִשָּׁה כְּשֶׁרָה לָהּ. לְפִי שְׂיִישׁ יַעֲדוֹת שֶׁהָאִשָּׁה כְּשֶׁרָה, כְּגוֹן לְהַעֲדִיד לְאִשָּׁה שְׂמֵת בְּעֵלָהּ לְהַתִּירָה לְנִשְׂא לְזָרִים, וְכֵן לְהַעֲדִיד עַל סוּטָה שְׂנִטְמָאת שְׁלֵא תִשְׁתֶּה, וְהִנֵּךְ פְּסוּלִין דְּרַבְּנָן נִמְי כְּשָׂרִים. אֲבָל פְּסוּלִין בְּעֵבְרָה מִן הַתּוֹרָה לֹא הִכְשִׁירוּ חֻכְמִים בְּעֵדוֹת הָאִשָּׁה [לט], וְאָף עַל פִּי שֶׁהִכְשִׁירוּ הָעֶבֶד וְהָאִשָּׁה שֶׁהֵן פְּסוּלִים לְעֵדוֹת מִן הַתּוֹרָה: (ר"ע מברטנורא).

עיקר תוי"ט [לד] הפסולין. פְּרוּשׁ מִדְּרַבְּנָן, דְּאִי מְדַאֲרִיתָא כָּל הָעוֹבֵר עֲבָרָה שְׂיִישׁ בִּהּ מְלָקוֹת כּו', וְאִם כֵּן גִּזְלוּ הֵן לִיה לְמַתְנֵי דְכְּתִיב בְּהַדְיָא [שְׁמוֹת כג] אֶל תִּשֶׁת וְגו', וְהָא קָא מְשַׁמַּע לָן דְּאָף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּשָׂרִים מִן הַתּוֹרָה פְּסוּלִים לְעֵדוֹת הַחֲדָשׁ: [לה] מְדַאֲרִיתָא אִינוּ קְרוּי גִּזְלוּ אֶלָּא הַחוּטָף מִיַּד אִישׁ כְּדְכְּתִיב [שְׁמוֹאל ב כג] וַיִּגְזַל הַחֲנִית מִיַּד הַמִּצְרִי. רַש"י. וְהַתּוֹסְפוֹת כְּתִבוּ דְכִיּוֹן דְּמַדְעָתוּ נוֹתֵן לֹא נִחְשָׁב בְּעֵינָיו כְּגִזְל: [לו] וְכְלוּמַר דְּלֹא מְשַׁמַּע לִיה לְאִינְשׁ אֲסוּרָא כְּשֶׁנוֹתֵן לוֹ מַדְעָתוּ, אֶלָּא אִם כֵּן מִמְשַׁכְּנוּ עַל כְּרָחוּ. תּוֹסְפוֹת: [לז] וּמִשׁוּם דְּמִירִי בְּשִׁבְעֵית בְּזִמְן הַזֶּה לֹא הוּוּ פְּסוּלֵי דְאֲוִרִיתָא. אִי נִמְי דְּמִירִי שְׂמַמְצִיאִים מְעוֹת לְעַנְיִים וְאֶסְפִּי לְהוּ, שְׂאִין זֹ סְחוּרָה גְמוּרָה, דְּאֶזְלוּ בְּשְׁלִיחוּתֵיהוּ. תּוֹסְפוֹת: [לח] וְאֶצְטְרִיךְ לְמַתְנֵי דְלֹא תִימָא כִּיּוֹן דְּלֹא מִחֻמַּת עֲבָרָה מְפֻסְלִי, מְכַשְׂרֵי לְעֵדוֹת הַחֲדָשׁ מִיַּדֵּי דְהִנֵּה אֶקְרוּבִים לְרַבִּי שְׁמַעוֹן. תּוֹסְפוֹת: [לט] וְאִם מְסִיחִין לְפִי תַמָּן לֹא גְרִיעֵי מִנְכָּרֵי מְסִיחַ לְפִי תַמָּן דְּכָשֵׁר: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אלו הן הפסולין המשחק בקוביא ומלוי ברבית כו': עוד יתבארו דיני פסולי עדות ותנאיהן בסנהדרין: (רמב"ם)

פרק א - משנה ט

מִי שֶׁרָאָה אֶת הַחֲדָשׁ וְאִינוּ יָכוֹל לְהַלְדֵּךְ, מוֹלִיכִין [מ] אוֹתוֹ [מא] עַל הַחֲמוֹר, אֶפְלוּ בְּמָטָה. וְאִם צוּדָה לָהֶם, לוֹקְחִין בְּיָדָם מְקָלוֹת. וְאִם הִיָּתָה דְרָךְ רְחוּקָה, לוֹקְחִין בְּיָדָם מְזוֹנוֹת, שְׁעַל מְהַלְדֵּךְ לִילָה וְיוֹם [מג] מְחַלְלִין אֶת הַשַּׁבָּת

וּיּוֹצְאִין לְעֵדוֹת הַחֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כג), אֱלֹה מוֹעֲדֵי {מד} ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אוֹתָם בְּמוֹעֲדָם:

ר"ע מברטנורה **וְאִם צוּדָה לָהֶם. אורב {מב}.** כִּמוֹ וְאַתָּה צוּדָה אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ (שְׁמוּאֵל א כד): **שֶׁנֶּאֱמַר אֱלֹה מוֹעֲדֵי ה'.** וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר מוֹעֵד, בְּמוֹעֲדוֹ, דוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {מ} מוליכין. אַף בַּשַּׁבָּת. רש"י. וְכַתֵּב רמ"י זְכוּרֵנוּ לְבִרְכָה דִּידוּעַ הוּא שְׂאִין אֲסוּר שְׁבִיתַת הַבְּהֵמָה חֲמוּר כְּאֲסוּר שְׁבִיתַת הָאָדָם, אֲלֵא כְּדֵי לְהַקֵּל בְּאֲסוּר אֲמָרוּ כֵּן כּוּי, אֲבָל מָה שֶׁנוֹשְׂאִין אוֹתוֹ בְּמִטָּה אֵינּוּ לְהַקֵּל, דְּחוּלָה כְּכַפּוּת. וְעֵין תּוֹסֵפוֹת יוֹם טוֹב: **{מא} אוֹתוֹ.** דָּאָף עַל גַּב דִּיחִיד הוּא, מְחַלֵּל הַשַּׁבָּת, שְׁמָא יִצְטָרֵף עִם אַחַר: **{מב} וְהַבִּיתוּסִים וְהַכּוֹתִים הֵם הֵיוּ אוֹרְבִים לָהֶם לְעַכְבָּם כְּדֵי לְהַטְעוֹת אֶת חֲכָמִים. רש"י: {מג} וַיּוֹם.** וְאִם הִיא בִּינִיָּהוּן יִתֵּר עַל כֵּן לֹא יִלְכוּ, שְׂאִין עֵדוּתָן אַחַר יוֹם שְׁלֹשִׁים מוֹעֵלָת, שֶׁכָּבֵר נִתְעַבֵּר הַחֹדֶשׁ. הַרְמַב"ם: **{מד} מוֹעֲדֵי.** וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִמְי אֲקָרִי מוֹעֵד: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם מי שראה את החדש ואינו יכול להלך מוליכין אותו כו': כבר בארנו לך בפרק ששי [הלכה א] מפסחים כי בכל מקום שיבא מלת מועד רוצה בו אפילו בשבת: (רמב"ם)

ב

פרק

א

משנה

-

ב

פרק

אם אינן מכירין אותו, משלחין אחר עמו להעידו. בראשונה היו מקבלין עדות החדש מכל אדם **{ב}**. משקלקלו המינין, התקינו שלא יהו מקבלין אלא מן המכירים:

ר"ע מברטנורה אם אינן מכירין אותו. אם אין בית דין מכירין את העד אם נאמן וכשר הוא: משלחים. בית דין שבעירו: אחר עמו. זוג אחר **{א}** של עדים, להעיד עליו לפני בית דין הגדול שמקדשים את החדש: משקלקלו המינין. ששכרו עדי שקר להטעות את החכמים: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{א}** דאם לא כן חד מי מהימן להכשירו. אבל לענין חלול השבת יכל גם אחד לחלל כדי להעיד עליו, דשמא יצטרף עם אחר. גמרא: **{ב}** מכל אדם. מישראל, שכל ישראל בחזקת כשרות עד שיודע לך שהוא פסול זהו דין תורה. הרמב"ם: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אם אינן מכירין אותו משלחין אחר עמו כו': השיעור אם אין בית דין מכירין זוג זה שהעיד על החדש משלחין אנשי המקום עמו זוג אחר להעיד שזוג זה כשר הוא. ואח"כ זכר הטעם שמחמתו אין מקבלין עדות אלא מן הידועים והמכירים. ואמר בראשונה וכו' היו שוכרין הצדוקים עדי שקר להעיד על הראייה: (רמב"ם)

פרק ב - משנה ב

בראשונה היו משיאין משואות **{ג}**. משקלקלו הכותים, התקינו שיהו שלוחין יוצאין:

ר"ע מברטנורה היו משיאין משואות. לאחר שקדשו החדש. ולא היו צריכין לשכר שלוחין לשלח לגולה ולהודיע, שהמשואות היו מודיעין אותן: משקלקלו הכותים. והשיאו גם הם משואות שלא בזמן, להטעות. לפי שבית דין לא היו משיאין משואות אלא על החדש

שְׁנַת־קֹדֶשׁ בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים {ד}, וְכִשְׁלֹא הָיוּ מְשִׁיאִין לְעָרֵב שֶׁל יוֹם שְׁלֹשִׁים הַכֹּל יוֹדְעִים שֶׁהַחֹדֶשׁ מְעַבֵּר. וּפְעַם אַחַת עָבְרוּ בֵּית דִּין אֶת הַחֹדֶשׁ וְלֹא עָשׂוּ מְשׂוֹאוֹת לְעָרֵב שֶׁל יוֹם שְׁלֹשִׁים, וְהַכּוֹתִים הִשְׂיִאוּ בְּהָרִים שְׁלָהֶם וְהִטְעוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה לַעֲשׂוֹתוֹ חֲסֵר: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ג} משואות. לִישָׁנָא דִּיקוּד. דְּכַתִּיב [שְׂמוּאֵל ב ה] וַיִּשְׂאֵם דָּוִד וַאֲנָשָׁיו וּמִתְרַגְּסִים וְאוֹקִידִינוּ דָּוִד. גָּמְרָא: {ד} טַעְמָא מְפָרֵשׁ בְּגָמְרָא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם בראשונה היו משיאין משואות משקלקלו כו': היו הכותים משיאין משואות ענינו שהיו מבערים אורים גדולים שלא בעת הראייה והרואה אותן האורים היה סבור שמירושלים היו יוצאין: (רמב"ם)

פרק ב - משנה ג

כִּיצַד הָיוּ מְשִׁיאִין מְשׂוֹאוֹת, מְבִיאִין כְּלִנְסָאוֹת שֶׁל אֶרֶז אֲרָכִין וְקָנִים וְעֵצֵי שֶׁמֶן וְנִעְרַת שֶׁל פְּשֵׁתָן וְכוּרְךְ בְּמִשְׁיחָה, וְעוֹלָה לְרֹאשׁ הַהָר וּמִצִּית בְּהֵן אֶת הָאוֹר, וּמוֹלִיךְ וּמְבִיא וּמַעֲלָה וּמוֹרִיד {ה}, עַד שֶׁהוּא רוֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה כֵן בְּרֹאשׁ הַהָר הַשְּׁנִי, וְכֵן בְּרֹאשׁ הַהָר הַשְּׁלִישִׁי:

ר"ע מברטנורה כְּלִנְסָאוֹת. עֵצִים אֲרָכִים וּגְבוּהִים. תְּרַגּוּם נֶס כְּלוֹנֶס. כְּדִי שְׂיִרְאוּ לְמִרְחֹק: וְקָנִים וְעֵצֵי שֶׁמֶן וְנִעְרַת שֶׁל פְּשֵׁתָן. כָּל אֵלוֹ מְרַבִּים שְׁלֵהֶבֶת: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ה} מוליך כו'. בִּירוּשָׁלַיִם מִשְׁמַע כְּדִי שֶׁלֹא יִטְעוּ לוֹמַר שֶׁהוּא פּוֹכֵב. וְרְצוֹנוֹ לוֹמַר מִרְאוֹת הַנְּרָאוֹת בְּאוֹר רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם כְּמִין פּוֹכְבִים וּמִתְהַוִּים לְשַׁעֲתָם. וְעַיִן תּוֹסֵפוֹת יוֹם טוֹב: (עיקר תוי"ט).

פרק ב - משנה ד

וּמֵאִין {ו} הָיוּ מְשִׁיאִין מְשׁוּאוֹת, מֵהַר הַמְּשָׁחָה לְסַרְטָבָא {ז}, וּמִסַּרְטָבָא לְגְרוּפִינָא, וּמִגְרוּפִינָא לְחֹרֶן, וּמִחֹרֶן לְבֵית בִּלְתִּין, וּמִבֵּית בִּלְתִּין לֹא זָזוּ מִשָּׁם, אֶלָּא מוֹלִיךְ וּמְבִיא וּמַעֲלָה וּמוֹרִיד עַד שֶׁהָיָה רוֹאֶה כָּל הַגּוּלָּה לְפָנָיו כְּמִדּוֹרֵת הָאֵשׁ :

ר"ע מברטנורה מֵהַר הַמְּשָׁחָה. הַר הַזֵּיתִים שֶׁהוּא נֶגֶד יְרוּשָׁלַיִם בְּמִזְרְחָהּ : כָּל הַגּוּלָּה. בְּנֵי בָבֶל {ח} : כְּמִדּוֹרֵת אֵשׁ. שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹטֵל אֶבְיָקָה וּמַעֲלָה לְרֹאשׁ גָּגוֹ : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ו} וּמֵאִין כּוֹי. פִּרְשׁ רַשִׁי מֵהַ שֵׁם הַהָרִים. וְהָדִין עָמוּ, דָּאִם לֹא כֵן לֹא הָיָה לִיָּה לְמַתְנֵי אֶלָּא הַר הַמְּשָׁחָה בְּלִבָּד : {ז} לְסַרְטָבָא. עַד שְׂרוּאִין שְׁעוֹשִׂין כֵּן בְּהַר סַרְטָבָא. רַשִׁי : {ח} גְּמָרָא. וְהָא דִתְנִן בְּמִשְׁנֵה דִי פֶּרֶק אִי דְהַשְׁלוּחִים יוֹצְאִים לְסוּרְיָא, וְהֵם אֶרְצוֹת שְׁכַבְשָׁם דְּוֹד כְּגוֹן אֶרֶם כּוֹי, וּמִסְתַּמָּא לְמָקוֹם שֶׁהָיוּ מְשִׁיאִין מְשׁוּאוֹת שָׁם הָיוּ הוֹלְכִין הַשְׁלוּחִים וְלֹאחֵר הַתְּקִנָּה, לֹא קִשְׂיָא, דְּדָרְךְ סוּרְיָא הָיוּ הוֹלְכִים לְבָבֶל, שְׁכֵן אֲבָרְהָם אֲבִינוּ עָלָיו הַשְׁלוֹם יֵצֵא לוֹ מֵאוֹר פְּשָׁדִים מִבָּבֶל וְהֵלֵךְ לוֹ לְכַנְעַן דְּרָךְ אֶרֶם נְהָרִים : (עיקר תוי"ט).

פרק ב - משנה ה

חָצַר גְּדוֹלָה הִיְתָה בִירוּשָׁלַיִם, וּבֵית יַעֲזֵק {ט} הִיְתָה נִקְרָאת, וּלְשֵׁם כָּל הָעֵדִים מִתְּכַנְּסִים {י}, וּבֵית דִּין בּוֹדְקִין אוֹתָם שָׁם. וְסֵעוּדוֹת גְּדוֹלוֹת עוֹשִׂין לָהֶם בְּשָׁבִיל שְׂיָהוּ רְגִילִין לָבֵא. בְּרֵאשׁוֹנָה לֹא הָיוּ זָזִין {יא} מִשָּׁם כָּל הַיּוֹם, הִתְקִין רַבּוֹ גַּמְלִיאֵל הַזֶּקֶן שְׂיָהוּ מִהַלְכִין אֲלֵפִים אִמָּה לְכָל רוּחַ. וְלֹא אֱלוֹ בִלְבַד, אֲלֵא אִף הַחֲכָמָה הַבָּאָה לִילָד, וְהָבֵא לְהַצִּיל מִן הַדִּלְקָה וּמִן הַגִּיס וּמִן הַנְּהָר {יב} וּמִן הַמַּפְלָת, הָרִי אֱלוֹ כְּאֲנָשֵׁי הָעִיר, וַיֵּשׁ לָהֶם אֲלֵפִים אִמָּה לְכָל רוּחַ:

ר"ע מברטנורה לא היו זזים משם כל היום. העדים שיצאו חוץ לתחומן בשבת ובאו להעיד. שהיוצא חוץ לתחום אין לו אלא ארבע אמות: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ט} יעזק. לישנא דקרא [ישעיה ה] ויעזקהו ויסקלהו, פרש רש"י שהיה מסג ומעזק בגדר סביב סביב בעגול כמו טבעת: {י} מתכנסים. פרש רש"י ביום השבת שחללוהו לבא להעיד. ומדברי הרמב"ם נראה דאף בימות החל מכנסן כדי ששם יהיו בודקין אותם: {יא} זזין כו'. וכל החצר חשובה כארבע אמות כדתנן ריש פרק ד' דערוובין נתנוהו בדיר או בסהר. תוספות: {יב} הנהר. שהוא גדל פתאום וחוטף את בני העיר ואת הילדים. רש"י: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם חצר גדולה היתה בירושלים ובית יעזק היתה נקראת כו': כל זה מבואר וכבר קדמו עקרי זאת ההלכה האחרונה בפרק הרביעי מעירובין: (רמב"ם)

פרק ב - משנה ו

כִּיצַד בּוֹדְקִין אֶת הָעֵדִים. זֹג שָׁבָא רֵאשׁוֹן, בּוֹדְקִין אוֹתוֹ רֵאשׁוֹן. וּמְכַנְיָסִין אֶת הַגְּדוֹל שָׁבֵהוּ וְאוֹמְרִים לוֹ, אָמַר, כִּיצַד רָאִיתָ אֶת הַלְּבָנָה, לְפָנֵי הַחֲמָה אוֹ לְאַחַר הַחֲמָה, לְצַפּוֹנָה אוֹ לְדְרוֹמָה, כַּמָּה הָיָה גְבוּהָ וּלְאִין הָיָה נוֹטָה, וְכַמָּה הָיָה רָחֵב. אִם אָמַר לְפָנֵי הַחֲמָה {טו}, לֹא אָמַר כָּלוּם. וְאַחַר כֵּן הָיוּ מְכַנְיָסִים אֶת הַשְּׂנִי וּבּוֹדְקִין אוֹתוֹ. אִם נִמְצְאוּ דְבָרֵיהֶם מְכַוְּנִים, עֲדוּתָן קִיָּמָת. וְשָׁאֵר כָּל הַזּוּגוֹת שׁוֹאֲלִין אוֹתָם רֵאשֵׁי דְבָרִים, לֹא שֶׁהָיוּ צָרִיכִין לָהֶן, אֶלֶּא כִּדִּי שְׁלֹא יֵצְאוּ בְּפַחֵי נַפְשׁ, בְּשִׁבִיל שִׁיְהוּ רְגִילִים לְבֹא:

ר"ע מברטנורה לְפָנֵי הַחֲמָה אוֹ לְאַחַר הַחֲמָה. פְּגִימַתָּה שֶׁל לְבָנָה לְפָנֵי הַחֲמָה, נוֹטָה לְצַד הַחֲמָה, אוֹ לְצַד אַחֵר. וְעָלָה קִתְּנֵי סִיפָא אִם אָמַר לְצַד הַחֲמָה לֹא אָמַר כָּלוּם, שֶׁמְעוֹלָם לֹא רָאִתָּה חֲמָה פְּגִימַתָּה שֶׁל לְבָנָה, דְּלְעוֹלָם הַחֲלֵק הַמְּאִיר מִמֶּנָּה נוֹטָה לְצַד הַשְּׁמֶשׁ וְהַחֲלֵק הַפְּגוּם נוֹטָה לְצַד הָאֲחֵר {יג}: **בְּצַפּוֹנָה אוֹ בְּדְרוֹמָה**. שֶׁהַלְּבָנָה מִתְּרַחֶקֶת מִן הַשְּׁמֶשׁ פֶּעַם לְצַד צָפוֹן פֶּעַם לְצַד דְרוֹם, וְאִם יָדְעוּ בֵּית דִּין בְּדֶרֶךְ הַחֲשָׁבוֹן שֶׁבְּאוֹתוֹ זְמַן רְאוּיָה שֶׁתְּהִיָּה לְצַד צָפוֹן וְאָמְרוּ הָעֵדִים שֶׁרְאוּיָה נוֹטָה לְצַד דְרוֹם אוֹ אֶפְכָא, בִּידוּעַ שְׁעֵדֵי שֶׁקֶר הֵן: **כַּמָּה הָיָה גְבוּהָ**. מִן הָאֶרֶץ לְפִי רְאוּת עֵינֵיכֶם. אִם אָמַר אֶחָד מִן הָעֵדִים גְבוּהָ שְׁתֵּי קוֹמוֹת וְהָאֶחָד אָמַר שְׁלֹשׁ, עֲדוּתָן קִיָּמָת. אֶחָד אָמַר שְׁלֹשׁ וְאֶחָד אָמַר חֲמֵשׁ, עֲדוּתָן בְּטֻלָּה: **וּלְאִין הָיָה נוֹטָה**. רֵאשֵׁי הַפְּגִימָה לְאִיזָה צֵד נוֹטִין, לְצַד צָפוֹן אוֹ לְצַד דְרוֹם: **וְכַמָּה הָיָה רָחֵב**. שֶׁהַלְּבָנָה מְשִׁתְּנָה שְׁעוּרָה {יד} כְּפִי מַה שֶׁהִיא רְחוּקָה מִן הַחֲמָה אוֹ קְרוּבָה אֵלֶיהָ: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {יג} עין בזה בתוספות יום טוב מענין מהלך הפוכים ומסילותם: {יד} רוצה לומר בראית העין: {טו} לפני החמה כו'. דזה אי אפשר בשום פנים. והוא הדין אם אמרו לצפונה ועל פי החשבון הוא לדרומה, וכן באינך. ואם תאמר אם כן נמצא שעל פי החשבון היו סומכין, ומה היו צריכין לעדים. לא קשיא, דכתיב החדש הזה לכם, ובאה הקבלה שהראה לו הקדוש ברוך הוא דמות הלבנה ואמר לו כזה ראה וקדש, ונמצא שהיו צריכין לשניהם, שעל כל פנים יהיו עדי ראיה, ושהחשבון יסכים עמהם. וצריך גם כן שיאמרו מקדש. וכל אלו התנאים דוקא בחדש חסר. אבל במלא אי אפשר לדחותו עוד כדלקמן. ועין תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם כיצד בודקין את העדים זוג שבא ראשון כו': לפני החמה או לאחר החמה רוצה בו המאיר ממנה מצד השמש. ואמר לצפונה או לדרומה כי הלבנה והכוכבים ירחקו מדרך השמש פעם בדרום ופעם בצפון ושמה היה רחב הלבנה צפוני כשיתחדש ושמה יהיה דרומי. ואמר כמה היה גבוה רוצה בו כמה היה גבהו מן האופק לפי ראות העין. ולאין היה נוטה ענינו קרניה כי קרני הלבנה ישתנה היותם אל נוכח הרוחות כפי רחב המדינה ורוחב הלבנה ומקומה מגלגל המזלות. וכמה היה רחב ענינו כי הלבנה ישתנה שיעורה כשתתחדש כפי קירובה או ריחוקה מן השמש. וסיבות אלו השינויים כולם וידיעתם לא יתאמתו אלא במינים רבים מן החכמות במופתים וחכמת התכונה ובאותו זמן היו מחשבין הלבנה בכל חדש ויודעים אם תראה אם לא תראה כפי היות החשבון האמתי ואם היו יודעים שלא תראה לא היו משגיחין לדברי האומר אני ראיתיה לפי שהוא עד שקר ואם היו יודעים בדרך החשבון כי ראיתיה היתה דבר הכרחי היו מבקשין עדים על ראיתיה לפי * (שאי שאפשר) לראותה בדרך התכונה אלא שהעבים מכסין אותה או יהיה האויר בלי זך ועכור או יהיה המקום שמביטין אותה ממנו נמוך ולא תראה והיו בודקין אותן אם היתה ראיתם ראייה אמיתית או שקר באלו הפנים שזכרנו. וזה כי היו מחשבין ויודעין באיזה רוח הלבנה אם בצפון אם בדרום ולאין היו נוטים קרניה מרוחות האופק ושיעור האור הנראה בה וכמה היתה גבוהה לפי ראות העין. ואם העידו עדות מכוונת למה שתתחייב התכונה פסקו כעדותם וכמו שחשבו הבית דין מקודם כמו שבארנו ואם אמרו בדרך משל שראו אותה נוטה מדרך השמש לצד הצפון והיה רוחב הלבנה בדרום ידעו בלי ספק כי הם עדי שקר. ולא תתבטל עדותם באומרים כמה היה גבוה אלא כשחולקין העדים בשיעור גובה הלבנה מחלוקת גדולה אבל אם אמרו כולם כשיעור עשרה אמות היתה גבוהה או אמרו כולם שיעור מאה אמה היתה גבוהה אין מתבטל בזה הדבר שום עדות העדים לפי שנאמר זה השעור היתה גבוהה כפי ראות עיניהם ואלו העיקרים שזכרתי לך היא דרך החקירה בראיית הלבנה ואני תמיה מאדם יכחיש הראות ויאמר כי דת היהודים אינה בנויה על ראיית הלבנה אלא על החשבון בלבד והוא מאמין אלו הכתובים כולם ואני רואה שהרואה זה אינו מאמינו אבל היתה דעתו בזה המאמר להשיב אחור בעל דינו באי זה צד יזדמן לו בשקר או באמת כיון שלא מצא מציל לנפשו מהכרח הויכוח ומה שתאמין אתה המעיין כי העיקר דתנו בנוי על הראייה אם לא תראה הלבנה נשלים שלשים יום לחדש שיצא ולשון המשנה והגמרא ומעשיות רבות ממה

שאיננו בזה הענין באורך השנים כולם יעידו באמיתת זה הענין והשם יתברך אמר החדש הזה לכם ראש חדשים וגו' ובאה הקבלה האמיתית שהראה לו הקב"ה למשה דמות הלבנה ואמר כזה ראה וקדש. ומה שהיו סומכין על החשבון אם תראה אם לא תראה היא כמו שבארתי לך לא שיסמכו על החשבון בלבד ויעשו ראש חדש על פי החשבון אע"פ שמצד החשבון תראה. וסוד העיבור שמסר לו הקב"ה למשה בסיני הוא ענין חשבון שיודעין בו קצת הראייה באמת ובעלי החשבון מכל האומות והפילוסופים חולקין בו ועד הנה נמשך הדבר ועדיין לא נתברר אצלם שיעורו באמת. וזה החשבון שיש בידינו היום הוא חלק מאותו החשבון ותחלתו לפי שהוא מנין הקבוץ האמצעי בלבד. ועוד אבאר לך בחיבור מיוחד ענין זה העיבור שהוא בידינו ומה היתה הכוונה בראיות ברורות לא יכחישם אלא מי שהתנצלותו איולת ממש כפי רוב בני אדם אבל כולם אין אצלם מלאכת הקבוץ בלבד רוצה לומר קבוץ מנין למנין אחד וידמה שהוא התגבר על חכמה גדולה ולא ידע לא ענין ולא כוונה אם היא מלאכה תכוין הראייה אם לא וכאשר התבאר לקצת המחודדים שהחשבון מכיון הראייה בשום פנים חזר להכחיש הראות ואמר שאין אנחנו עושין על פי הראייה והעיקר החשבון התוריי ולא נפל המחלוקת בין בני אדם והוכחשו הדברים האמיתיים אלא בהעדר החכמה ואין שום אדם שיבין שיעור מה שאמרנו ושהועלנו בזה המאמר המועט שקדם לא במה שאני עתיד לומר באותו חבור שאחבר אלא אדם בעל אמונה ודעת וחריצות וזריזות בידיעות האמיתיות ומי שאינו מטעה עצמו ובתנאי שהוגע עצמו ועמל שנים רבות בחכמת הפרדסיות עד שלקח מהם מנה יפה לעצמו ואם לאו יהיו דברי בידו מחיר ביד כסיל: (רמב"ם)

פרק ב - משנה ז

ראש בית דין אומר מקדש, וכל העם עונין אחריו מקדש מקדש. בין שנראה בזמנו בין שלא {זו} נראה בזמנו, מקדשין אותו. רבי אלעזר ברבי צדוק אומר, אם לא נראה בזמנו, אין מקדשין אותו, שכבר קדשוהו שמים:

ר"ע מברטנורה ראש בית דין אומר מקדש. דכתיב (ויקרא כו) וידבר משה את מועדי ה', מכאן שראש בית דין אומר מקדש: וכל העם עונין אחריו. דכתיב (שם) מועדי ה' אשר תקראו אותם, קרי ביה אתם, דחסר כתיב בלא וי"ו: **מקדש מקדש**. תרי זמני, דכתיב (שם) מקראי קדש, שני מקראות: **שנראה בזמנו**. בליל שלשים: **אם לא נראה בזמנו**. וקובעין ראש חדש ליל אחד ושלשים: **אין מקדשין אותו**. שקדוש החדש אינה חובה, דאמר קרא (ויקרא כה) וקדשתם את שנת החמשים שנה, שנים אתה מקדש, שחובה על בית דין לומר מקדשת השנה בשנת היובל, ואין אתה מקדש חדשים, שאין חובה על בית דין לומר החדש מקדש. וכשנראה בזמנו מקדשים אותו מפני שצריך חיוב. והלכה כרבי אלעזר ברבי צדוק: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {טז} **שלא כו'**. שאז יהיה ראש חדש ביום שלשים ואחד, ואין נזקקים לירח בליל שלשים ואחד בין שנראה בין שלא נראה, שאין לה חדש הלבנה יותר על שלשים יום. הרמב"ם: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם ראש בית דין אומר מקודש וכל העם עונין כו': זמנו הוא ליל שלשים מן החדש שעבר ושלא בזמנו ליל אחד ושלשים שהוא ראש חדש בהכרח. בין שנראה הירח בין לא נראה. ותנא קמא אומר כי בליל ראש חדש תראה או לא תראה צריך קידוש החדש על כל פנים. ורבי אלעזר אומר כי אין חייבין בקידוש החדש על כל פנים שנאמר וקדשתם את שנת החמשים שנה שנים אתה מקדש ואי אתה מקדש חדשים ענינו שאין קידוש החדש חובה והלכה כר' אלעזר בר צדוק: (רמב"ם)

פרק ב - משנה ח

דמות צורות לבנות היו לו לרבן גמליאל בטבלא ובכתל בעליתו, שבהן מראה את ההדיוטות ואומר, הקזה ראית או קזה. מעשה שבאו שנים ואמרו, ראינוהו שחרית במזרח וערבית במערב. אמר רבי יוחנן בן

נורי, עדי שקר הם. כְּשָׁבָאוּ לִיבְנֵה קִבְלוּ רַבֵּן
גַּמְלִיאֵל. וְעוֹד בָּאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ, רְאִינוּהוּ
בְּזַמְנוֹ, וּבְלֵיל עֲבוּרוֹ לֹא נִרְאָה, וְקִבְלוּ רַבֵּן
גַּמְלִיאֵל. אָמַר רַבִּי דוֹסָא בֶּן הֶרְפִּינְס, עַדִּי שְׁקַר
הוּא, הֵיאָדָּן מְעִידִין עַל הָאִשָּׁה שֶׁיִּלְדָּה, וְלִמְחַר
כְּרָסָה בֵּין שְׁנֵיהֶם. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, רוֹאֵה
אֲנִי אֶת דְּבָרֶיךָ:

ר"ע מברטנורה **צורות לבנות**. שעור הירח וליאיזה צד קרניה נוטות: **קבלו**
רבן גמליאל. לא מפני שחשב שאפשר שתראה הירח שחרית במזרח
בתחלת הנץ החמה ובו ביום עצמו תראה במערב עם שקיעת החמה, כי
זה אי אפשר. אלא שקבל עדותן במה שאמרו שראו הירח במערב
ערבית, מפני שידע בדרכי החשבון שהיה אפשר שתראה באותה הלילה.
ובמה שאמרו שראוה שחרית במזרח, אמר טועים הם ועננים כדמות
ירח נראה להם ברקיע. דהכי תניא בברייתא [כה.], פעם אחת נתקשרו
שמים בעבים ונראתה דמות לבנה בעשרים (ושבעה) [ותשעה] לחדש וכו'.
ורבי יוחנן בן נורי דאמר עדי שקר הם, היה נראה לו לפי חשבוננו שלא
היה אפשר שתראה הירח באותו לילה שאמרו העדים שראו אותה,
ואמר עדי שקר הם, לפי שלא היה בין הראיה ובין המולד לפי דעתו, כל
כך זמן שיהיה אפשר שתראה בו. ועל זה השיב רבן גמליאל בברייתא,
כך מקבלני מבית אבי אבא פעמים בא בארפה ופעמים בא בקצרה,
כלומר שהזמן שיש בין המולד עד שתראה הירח אינו שווה לעולם, אלא
פעמים תהיה תנועת הירח מהירה ופעמים מאחרת. וכפי מהירות
תנועת הירח באותו הזמן, דן רבן גמליאל שהיה ראוי שתראה הלבנה
באותו הלילה, לפיכך קבל עדותו: **ראינוהו בזמנו**. בליל שלשים: **ובליל**
עבורו. ליל שלשים ואחד: **וקבלו רבן גמליאל**. לא מפני שנאמר
שנתרחקה הירח מן השמש בליל שלשים עד שתראה, ובליל שלשים
ואחד חזרה לאחוריה ונתקרבה אצל השמש עד שנתפסית, שאין הירח
חוזרת לאחוריה אלא עושה מהלכה בסבוב בגלגלה, אלא שידע רבן
גמליאל בחשבוננו שבאותו הלילה שאמרו העדים שראוה, כבר נתרחקה
הירח מן השמש עד שהיה אפשר שתראה, לפיכך קבל עדותו. ובמה
שאמרו בליל עבורו לא נראה, אפשר שהיה מפני שפסה אותו הענן או
סבה אחרת גרמה שהם לא ראו אותה: **רואה אני את דבריך**. לעבר את
החדש: (ר"ע מברטנורה).

רמב"ם דמות צורות לבנות היו לו לרבן גמליאל כו': מעשה שבאו שנים
ואמרו ראינוהו שחרית כו': היה מצייר בלוח שיעור הלבנה שיהיה בו נטיית
קרניה מצד האופק וחכמי הכוכבים מציירים זה הרבה ושמה תחשוב

באמרם ראינוהו שחרית במזרח וערבית במערב מה שחושבין הטפשים שהאמינם בשני הדברים והיה אצל רבן גמליאל אפשר שיראה הירח במזרח קודם הנץ החמה ובו ביום שיראה בעצמו במערב אחר שקיעת החמה זהו מן הנמנע בתכלית המניעות לא יתחייב בשום פנים ואין מאמין זה אלא אדם עם הארץ טפש בתכלית הטפשות לא ירגיש מן הגלגל אלא כמו שירגיש השור והחמור וכל מה שנפל בדמיונם מזה הוא אמרם בגמ' אמר להם רבן גמליאל לחכמים כך מקובל אני מבית אבי אבא פעמים בא בארוכה ופעמים בא בקצרה וענין זה המאמר כי הזמן שיש בין קיבוץ השמש והירח ובין ראייתו ישתנה שינוי גדול כפי מהירות הירח והתמהמהתו וכפי רוחבו בצפון ובדרום וכפי ערך מערכי המזל שהוא בו וקוצר מערכיו וכפי שינוי תנועת השמש ומפני אלו השינוים כולם שהם מחייבים קוצר הזמן שיש בין הקבוץ וראייתו וארכו אמר פעמים בא בארוכה ופעמים בא בקצרה ומי שלמד בחכמת התכונה ידע כל מה שאמרתי ורבן גמליאל לפי שדקדק זה הענין ידע שאפשר שיראה באותו הלילה וקיבל דבריהם באמרם ראינוהו ערבית במערב ולא השגיח לאמרם שחרית במזרח כי התורה לא הטריח אותנו לשאל העדיות על ראייתו שחרית ולא היתה אמונתו שכזבו אבל האמין שנראה להם דבר בדמות ירח ולא היה כן כי מן הנמנע ראייתו בבקרו של אותו היום ולפעמים יצטייר באויר צורת ירח כמו שאמרנו והם זכרו זה בגמ' ואמרו פעם אחת נתקשרו שמים בעבים ונראית הלבנה בעשרים ושבעה לחדש וכאשר קבל רבן גמליאל עדותן שנראה ערבית הרחיקו חכמים זה הדבר לפי שלא היה בין הראייה ובין הקבוץ זמן הראייה לפי חשבונם הגדול והוא הודיעם העיקר ואמר פעמים בא בארוכה ופעמים בא בקצרה וכן יפרש מי שיבין וישכיל אצלו הכרה אנושית ואמרו ראינוהו בזמנו ובליל עיבורו לא נראה לפי שהן ראוהו ליל שלשים ולא ראוהו ליל שלשים ואחד והיה החשבון מחייב ראייתו ליל שלשים כאשר נתננו העיקר ומן הדין היה להאמינם לפי שהעידו בראייה בעת הראייה ואמר שלא ראוהו בליל השני אין אנו חוששין לזה ולא יחייב אותנו בשום דבר כי שמא חלשה ראייתם או כסהו ערפל ואינם מרגישים בו ומכאן יתחזק מי שהוא קשה לשמוע הפי' שפירשתי כי רבן גמליאל לא האמינם בזה המעשה לפי שהוא היה מאמין כי הירח נראה ליל שלשים ונרתע אחר ושב אל השמש ונסתר בליל שלשים ואחד אבל האמינם בעדות שהעידו בראייתו בעת הראייה ויחשבו מוטעים לראיית עיניהם במאמרם במעשה הראשון שראו אותו קודם לכן בשחרית ובאמרם במעשה השני שלא ראו אותו אחר כן בליל שני מן החדש : (רמב"ם)

פרק ב - משנה ט

שָׁלַח לוֹ רַבֵּן גַּמְלִיאֵל, גּוֹזְרֵנִי עָלֶיךָ שֶׁתְּבֹא אֶצְלִי
בְּמִקְלָךְ וּבְמַעוֹתֶיךָ בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים שֶׁחָל לְהִיּוֹת
בְּחַשְׁבוֹנֶךָ. הִלֵּךְ {יז} וּמָצְאוּ רַבִּי עֲקִיבָא מִצָּר,
אָמַר לוֹ, יֵשׁ לִי לְלַמּוֹד שְׁכָל מֵה שֶׁעָשָׂה רַבֵּן
גַּמְלִיאֵל עָשׂוּי, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כג), אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְיָ
מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ, אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם, בֵּין בְּזִמְנוֹ
בֵּין שְׁלֹא בְּזִמְנוֹ, אֵין לִי מוֹעֲדוֹת אֵלֶּה אֵלוֹ. בָּא
לוֹ אֶצֶל רַבִּי דוֹסָא בֶּן הֶרְפִּינָס, אָמַר לוֹ, אִם
בָּאִין אָנוּ לָדוֹן אַחַר בֵּית דִּינֵנוּ שֶׁל רַבֵּן גַּמְלִיאֵל,
צָרִיכִין אָנוּ לָדוֹן אַחַר כָּל בֵּית דִּין וּבֵית דִּין
שֶׁעֲמַד מִימּוֹת מֹשֶׁה וְעַד עַכְשָׁיו, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כד),
וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדַב וְאַבְיָהוּא וְשִׁבְעֵים מְזֻקְנֵי
יִשְׂרָאֵל. וְלָמָּה לֹא נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָן שֶׁל זְקֵנִים,
אֵלֶּה לְלַמֵּד, שְׁכָל שְׁלֹשָׁה וּשְׁלֹשָׁה שֶׁעֲמַדוּ בֵּית
דִּין עַל יִשְׂרָאֵל, הֲרִי הוּא כְּבֵית דִּינֵנוּ שֶׁל מֹשֶׁה.
נָטַל מִקְלוֹ וּמַעוֹתָיו בְּיָדוֹ, וְהִלֵּךְ לִיבְנֵה אֶצֶל רַבֵּן
גַּמְלִיאֵל בְּיוֹם שֶׁחָל יוֹם הַכַּפּוּרִים לְהִיּוֹת
בְּחַשְׁבוֹנוֹ. עָמַד רַבֵּן גַּמְלִיאֵל וּנְשָׁקוּ עַל רֵאשׁוֹ,
אָמַר לוֹ, בָּא בְּשָׁלוֹם, רַבִּי וְתִלְמִידִי, רַבִּי
בְּחֻכְמָה, וְתִלְמִידִי שֶׁקִּבַּלְתָּ דְבָרֵי:

ר"ע מברטנורה הִלֵּךְ וּמָצְאוּ רַבִּי עֲקִיבָא. לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: מִצָּר. עַל שֶׁהִנְשִׂיא
גָזַר עָלָיו לְחַלֵּל אֶת יוֹם הַכַּפּוּרִים: אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ {יח}. בְּקִרְיַת בֵּית דִּין
תִּלְאוּ הַכְּתוּב: בָּא. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֶצֶל רַבִּי דוֹסָא: לָמָּה לֹא נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָן
וְכוּי. שָׂאם יָבֹא אָדָם לָדוֹן אַחַר בֵּית דִּין שֶׁבְּגִמְיוֹ, לוֹמַר וְכִי בֵּית דִּין זֶה

כְּמִשֶׁה וְאַהֲרֹן אוֹ כְּאַלְדָּד וּמִיָּדָד, אוֹמְרִים לוֹ שֶׁמָּא חָשׁוּב הוּא כְּאוֹתָן
שֶׁנִּשְׁאַרוּ שְׁלֹא נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָן : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ז} **הלך כו'.** בְּבִרְיָתָא הֵלֵךְ רַבִּי עֲקִיבָא וּמָצָאוּ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ : {יח}
וּמֵאַתָּם [דְּכַתִּיב] חֵסֶר דְּרִשְׁיֵנָּן אֶפְלוּ שׁוֹגְגִין כּו', הֶרְמְבִ"ם בְּצוּף לְשׁוֹנוֹ בְּהִלְכוֹת
קְדוּשׁ הַחֹדֶשׁ, אָף עַל פִּי שְׂזָה יִנְדַע שְׁטָעוּ כּו', וּמִי שְׂזָה לְשֹׁמֵר הַמוֹעֲדוֹת צָנָה
לְסַמֵּךְ עֲלֵיהֶם : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם שלח לו רבן גמליאל גוזרני עליך שתבא כו' : זה מבואר ואמת :
(רמב"ם)

ג

פרק

פרק ג - משנה א

רְאוּהוּ בֵּית דִּין וְכָל יִשְׂרָאֵל, נְחָקְרוּ הָעֵדִים,
וְלֹא הִסְפִּיקוּ לומר מִקְדָּשׁ, עַד שֶׁחֲשָׁכָה {א}, הָרִי
זֶה מְעַבֵּר. רְאוּהוּ בֵּית דִּין {ד} בְּלִבָּד, יַעֲמְדוּ
שְׁנַיִם וַיַּעֲיֵדוּ בְּפָנֵיהֶם, וַיֹּאמְרוּ מִקְדָּשׁ מִקְדָּשׁ.
רְאוּהוּ שְׁלֹשָׁה וְהוּן בֵּית דִּין, יַעֲמְדוּ הַשְּׁנַיִם {ו}
וַיּוֹשִׁיבוּ מִחֲבָרֵיהֶם אֶצֶל הַיְחִיד וַיַּעֲיֵדוּ

בְּפְנֵיהֶם, וַיֹּאמְרוּ מִקְדָּשׁ מִקְדָּשׁ, שְׂאִין הַיְחִיד נֶאֱמָן עַל יְדֵי עֲצָמוֹ:

ר"ע מברטנורה **ראוהו בית דין וכל ישראל**. בליל שלשים. דסלקא דעתך אמינא הואיל וראוהו בית דין וכל ישראל, אפרסמא ליה מלתא דביום שלשים נראה לקדשו, קא משמע לן דאם חשכה והגיע ליל אחד ושלשים ולא אמרו בית דין מקדש, מעברים אותו וקובעים ראש חדש יום שלשים ואחד: **נחקרו העדים**. הכי קאמר, אי נמי נחקרו העדים בלבד ולא הספיקו לומר מקדש עד שהגיע ליל של שלשים ואחד, מעברים אותו. דסלקא דעתך אמינא תהוי חקירת עדים כתחלת דין, ומקדש מקדש כגמר דין, וגמר דין הוי בלילה ונקדשה בלילה, קא משמע לן דלא, שׂאִין מִקְדָּשִׁין אֶת הַחֹדֶשׁ בְּלֵילָה **(ב)**. ומיהו אם ליל שלשים **(ג)** ראו הירח עם שקיעת החמה ויש שהות ביום לומר מקדש קדם צאת הכוכבים, מקדשין אותו, דלא חשיב לילה עד צאת הכוכבים: **יעמדו שנים ויעידו**. מתניתין אירי כגון שראוהו בית דין בלילה ליל שלשים, ואי אפשר לקדשו בלילה **(ה)**, הלכך למחר יעמדו שנים ויעידו, דאם לא על עדותן של אלו על מה יקדשו. אבל אם ראוהו בית דין עם שקיעת החמה בזמן שיש שהות לומר מקדש, יקדשוהו בראיתם, דלא תהא שמיעה ששומעין מפי עדים גדולה מראיה, דהא גבי קדוש החדש לא כתיב עדות, אלא כזה ראה וקדש: **יעמדו שנים**. למחר כשבאים לומר מקדש: **ויושיבו מחבריהם אצל היחיד**. ואף על גב דייחיד ממחה דן אפלו ביחיד, קדוש החדש לא הנה ביחיד **(ז)**. שׂאִין לך ממחה לרבים יותר ממשא רבנו, וקאמר ליה רחמנא עד דאיכא אהרן בהדך **(ח)**, דכתיב (שמות יב) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן וגו' החדש הזה לכם: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **(א) עד שחשכה**. הינו צאת הכוכבים. רוצה לומר שלשה כוכבים כדפרש הר"ב בסוף פרק ב' דשבת שאם לא יצאו אלא שני כוכבים קרי ליה תנא דהתם ספק חשכה כו': **(ב)** בגמרא דאמר קרא [תהלים פא] כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב. אימת הוי חק, בגמר דין. דהאי קרא לענן ראש השנה דרשינו ליה, והוא הדין כל החדשים, וקא קרי ליה משפט, ומשפט ביום: **(ג)** לשון הר"ב צריך עיון, דמשמע שבא לחלק בין הלילות, והא ליתא. ועין תוספות יום טוב שהאריך: **(ד) בית דין**. פרוש של עשרים ושלשה. תוספות: **(ה)** והלכך גם למחר אין סומכין על ראיתן, דאם לא כן היתה ראיה בלילה במקום קבלת עדות, ואין קבלת עדים אלא ביום כו'. תוספות: **(ו) השנים**. הכא שׂאִין הַבֵּית דִּין אֶלָּא שְׁלֹשָׁה קַתְנֵי הַשָּׁנִים לְפִי שְׁהִם יְדוּעִים, שׂאִין כָּאֵן אֶלָּא שָׁנִים וְאַחַד, וּמִן הַסֵּתֵם אֵין שְׁלֹשָׁתָן שׁוּה וְאַחַד גְּדוּל בְּתוֹכָם וְהוּא נִשְׂאָר יוֹשֵׁב. מַה שְׂאִין כֵּן בְּרִישָׁא שְׁהַבֵּית דִּין הִם עֶשְׂרִים וְשְׁלֹשָׁה, שׂאִין שָׁנִים מְבַרְרִים, קַתְנֵי שָׁנִים: **(ז)** ולהכי הוא דאצטריך למתניי הך סיפא כדאיתא בגמרא: **(ח)** גמרא. ואין בית דין שקול, מוסיפין עליהם עוד אחד. תוספות: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם ראוהו בית דין וכל ישראל נחקרו העדים כו': שיעור זו המשנה ראוהו בית דין וכל ישראל או שנחקרו העדים ולא הספיקו *העדים לומר מקודש עד שחשיכה כי כשראוהו בית דין וכל ישראל אולי יעלה על דעתנו שאין צריך קידוש מפני שהדבר גלוי ומפורסם ולפיכך הודיענו כי על כל פנים צריכין לומר מקודש מקודש ואז יהיה אותו יום ראש חודש. ושמא יעלה על דעתנו כי כמו שיספיק יחיד מומחה לדין אע"פ שהעיקר הדין בשלשה כמו שיתבאר במקומו כמו כן יספיק בקידוש החדש ביחיד לפיכך הודיעך כי אין מספיקין בכאן בפחות משלשה או יותר לפי שאמר השם ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים כמו שבאר במה שקדם. וכן אם יעלה על לבך כי לפי שנחקרו העדים יום שלשים ונתקיימה עדותם ביום שלשים כי הם ראוהו אמש נתברר היות אותו יום ראש חדש ואע"פ שלא הספיקו בית דין לומר מקודש מקודש אלא בלילה ליל אחד ושלשים ויהיה אמרם מקודש מקודש כאילו הוא גמר דין כי העיקר אצלנו גמר דין מותר בלילה ולפיכך הודיענו כי קידוש החדש לא יהיה בלילה בשום פנים כי התורה קראו משפט שנאמר [תהלים פא] כי חק לישראל הוא משפט וגוי משפט לא יהיה אלא ביום לפי שאמר הכתוב [דברים כא] ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע מה ראיית נגעים ביום ולא בלילה אף דינים ביום ולא בלילה והיות ראיית נגעים ביום ולא בלילה מה שנאמר [ויקרא יג] וביום הראות בו בשר חי יטמא ביום ולא בלילה ולפיכך יהיה ראש חדש יום אחד ושלשים ויהיה החדש שיצא מעובר משלשים יום אע"פ שנראה הירח ליל שלשים כיון שלא נתקדש יום שלשים. וממה שאתה צריך לדעת כי הירח כשנראה בזמנו והוא יום עשרים ותשעה ערבית ונשאר מן היום כדי שיאמרו מקודש מקודש קודם שיראו הכוכבים כי זה מותר אע"פ שהעריב השמש כי הלילה אצלנו אינה אלא משעת צאת הכוכבים כמו שבארנו בשני משבת (הלכה ו) וזכרתי לך זה שלא תחשוב כי קידוש החדש לא יהיה לעולם אלא יום ל' כי אפשר שיהיה קודם ליל ל' כמו שבארנו: (רמב"ם)

פרק ג - משנה ב

כָּל הַשּׁוֹפְרוֹת כְּשֶׁרִין חוץ מִשָּׁל פָּרָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָרוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹסִי, וְהֵלֵא כָּל הַשּׁוֹפְרוֹת נִקְרְאוּ קָרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ו), בְּמִשְׁךְ בְּקָרוֹ **י** הַיּוֹבֵל:

ר"ע מברטנורה **שְׁהוּא קָרוֹן**. וְאִינוּ קְרוּי שׁוֹפֵר, דְּכִתִּיב (דְּבָרִים לג) בְּכוֹר שׁוֹרוֹ **{ט}** הָדָר לוֹ וְקִרְנֵי רֹאשׁ קִרְנָיו. וְגַבֵּי רֹאשׁ הַשָּׁנָה שׁוֹפֵר כְּתִיב (נִיקְרָא כה) וְהַעֲבֵרְתָּ שׁוֹפֵר תְּרוּעָה, וְגַמְרִינָן רֹאשׁ הַשָּׁנָה מִיּוֹבֵל: **בְּקָרוֹן הַיּוֹבֵל**. וְיּוֹבֵל דְּכָרָא הוּא, דְּאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא כְּשֶׁהֲלַכְתִּי לְגִלְגָּא הָיוּ קוֹרִין לְדְכָרָא יּוֹבֵלָא, אֲלַמָּא אֶפְלוּ שׁוֹפֵר שֶׁל אֵיל נִקְרָא קָרוֹן. וְרַבְּנָן אָמְרִי כָּל הַשׁוֹפְרוֹת אֲקָרוּ קָרוֹן וְאֲקָרוּ שׁוֹפֵר **{יא}**, דְּפָרָה, קָרוֹן אֲקָרִי שׁוֹפֵר לֹא אֲקָרִי. וְהִלְכָה כְּחֻכְמַיִם: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{ט}** בְּגַמְרָא. וְנִרְאֶה לִי דִתְנָא נְסִיב פָּרָה וְלֹא שׁוֹר כְּדִכְתִּיב בְּקָרָא, דְּלֹא תִטְעֶה לומר דְּוִקָא שֶׁל שׁוֹר אֲבָל שֶׁל פָּרָה לֹא. וּמוֹהַר"ם פ"ץ תַּרְץ דְּקָא מְשַׁמַּע לָן דְּלֹא תִימָא יּוֹבֵל דְּוִקָא שֶׁל זָכָר, קָא מְשַׁמַּע לָן שֶׁל פָּרָה דְּוִקָא לֹא, הָא שֶׁל שְׂאֵר נְקֻבוֹת כְּשֵׁרוֹת. וְעֵין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: **{י}** **בְּקָרוֹן**. תִּימָה דְּלֹא מִיִּיתֵי קָרָא דִּי צָחַק דְּכִתִּיב בְּסִבְדָּא בְּקִרְנָיו כּו'. יֵשׁ לומר דְּנִרְאֶה לִי לְאֶתוּיִי הָאֵי מְשׁוּם דְּכִתִּיב בֵּיהּ בְּשִׁמְעָכֶם קוֹל הַשׁוֹפֵר. תּוֹסְפוֹת: **{יא}** פִּרְשׁ רַש"י אֲקָרִי קָרוֹן כְּדָאמְרוּן וְאֲקָרִי שׁוֹפֵר דְּכִתִּיב בְּמִתְּנָן תּוֹרָה בְּמִשׁוּדָּא הַיּוֹבֵל וְכִתִּיב וַיְהִי קוֹל הַשׁוֹפֵר. וְכִתְבוּ הַתּוֹסְפוֹת אֲבָל מֵהָאֵי קָרָא דְּמִתְּנִיתִין אֵין רְאִיָּה, דְּאֶדְרַבָּה מִנִּיהּ מוֹכַח דְּשׁוֹפֵר אֲקָרִי קָרוֹן, וְעוֹד צְרִיךְ לְהוֹכִיחַ דְּבַעֲלָמָא אֲקָרִי שׁוֹפְרוֹת בְּלֹא קָרוֹן: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם כֹּל הַשׁוֹפְרוֹת כְּשֵׁרִין חוּץ מִשֶׁל פָּרָה כּו': קְרִיאַת קָרוֹן שֶׁל פָּרָה קָרוֹן הוּא לְמָה שֶׁאָמַר הַכְּתוּב [דְּבָרִים לג] בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקִרְנֵי רֹאשׁ קִרְנָיו. וְחֻכְמַיִם טוֹעֲנִים עַל ר' יוֹסִי וְאוֹמְרִים וְהֵלֵא כֹל הַשׁוֹפְרוֹת נִקְרְאוּ קָרוֹן וְנִקְרְאוּ שׁוֹפֵר וְשֶׁל פָּרָה נִקְרָא קָרוֹן וְלַעוֹלָם לֹא נִקְרָא שׁוֹפֵר וְאֵין הִלְכָה כְּר' יוֹסִי: (רמב"ם)

פרק ג - משנה ג

שׁוֹפֵר שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל יַעֲלֵ **{יב}**, פָּשׁוּט, וּפְּיוֹ מְצֻפָּה זָהָב, וְשִׁתֵּי חֲצוּצְרוֹת מִן הַצְּדָדִין **{יג}**. שׁוֹפֵר מְאָרִיךְ **{יד}** וְחֲצוּצְרוֹת מְקַצְרוֹת, שְׁמֻצּוֹת הַיּוֹם בְּשׁוֹפֵר:

ר"ע מברטנורה של יעל פשוט. דלתפלה בעינן פשוטות: ופיו מצפה זהב. בשל מקדש קאמר: שופר מאריך. לאחר שחצוצרות פוסקים תקיעתם נשמע קול השופר: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [יב] יעל. פרש הקונטרס חנה שכן שמה, וקורין אותה שטיינבא"ק. ובערוך פרש שהוא כשבה נקבה, וקרו הכשבה רגיל להיות פשוט. וכפרוש הקונטרס נראה דיעל חנה דכתוב [תהלים קד] הרים הגבוהים ליעלים. ואקו ודישן [דברים יד] מתרגם ויעלה ורימא. תוספות. ומדבריהם למדנו שפרוש פשוט היינו שזה רגיל להיות פשוט: [יג] מן הצדדין. פרש הר"ן דשלשה המהלכין בדרך גדול באמצע (יומא דף לא) והכא שופר גדול שמצות היום בשופר: [יד] מאריך. להפירא בעלמא להודיע שמצות היום כו', ומיהו במאי דתקע בהדי חצוצרות נפיק אף על גב דתרי קלא לא משתמע, הכא משום דחביב ליה זיהב דעתיה ושמע. גמרא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם שופר של ראש השנה של יעל פשוט כו': זה הסדר לא היה אלא במקדש לאמרו הש"י [תהלים צח] בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה' אבל חוץ למקדש אין תוקעין בראש השנה אלא בשופר בלבד. ואין תוקעין בתעניות אלא בחצוצרות בלבד ומפני זה הי' מצות יום תענית בחצוצרות לפי שהתענית אינו אלא על צרות הציבור והשם אמר [במדבר יח] על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות ונזכרתם: (רמב"ם)

פרק ג - משנה ד

בתעניות, בשל זכרים, כפופין [יז], ופיהן מצפה כסף [יז], ושתי חצוצרות באמצע. שופר מקצר וחצוצרות מאריכות, שמצות היום בחצוצרות:

ר"ע מברטנורה בשל זכרים. אילים: ושתי חצוצרות באמצע. שני שופרות היו להם, אחד מכאן ואחד מכאן, וחצוצרות באמצע: שמצות היום בחצוצרות. דסתם תענית על צרת צבור, וכתוב [במדבר י] על הצר הצורר אתכם [יז] והרעותם בחצוצרות. ודוקא במקדש עושין כן, אבל

בגבולים בזמן שיש שופר אין חצוצרות, ובזמן שיש חצוצרות אין שופר, דכתיב (תהלים צח) בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה', לפני המלך ה' אין, שלא לפני המלך ה' לא: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [טו] כלומר כל דבר שיש לך, כגון בצרת ודבר וארבה וכיוצא בהן. הרמב"ם: [טז] פופין. שסתמן פופין. רש"י. וטעמא דבעינן פופים מפרש בגמרא כמה דכייף איניש דעיתיה טפי מעלי. ועין תוספות יום טוב: [יז] פסוף. מפרש בגמרא דתענית יומא דכנופיא. ואשכחן בכנופיא דחצוצרות של משה היו של פסוף. אי נמי דתורה חסה על ממונן של ישראל, ובראש השנה משום כבוד יום טוב עבדינן זקב. גמרא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם הרמב"ם פירש משנה זו במשנה הקדומת. (רמב"ם)

פרק ג - משנה ה

שנה היובל לראש השנה לתקיעה ולברכות. רבי יהודה אומר, בראש השנה תוקעין בשל זכרים, וביובלות בשל יעלים:

ר"ע מברטנורה שנה היובל לראש השנה לתקיעה. בפשוטים. ואף על גב דתקיעה ביובל לא לתפלה ולא לזכרון אלא לסימן שלוח עבדים וחרות שדות לבעליהן, אפלו הכי כעין ראש השנה בעי, דגמרינן בגזרה שנה משביעי שביעי, שיהיו כל תקיעות שבחדש השביעי שוות זו כזו. פרוש אחר לתקיעה, למנן התקיעות, ולברכות, למנן הברכות, דבעי למימר מלכויות זכרונות ושופרות ביום הכפורים של יובל כמו בראש השנה: **רבי יהודה אומר כו'.** ואין הלכה כרבי יהודה ולא כתנא קמא. אלא הלכה בין ראש השנה בין יום הכפורים של יובל, שניהם בשל זכרים כפופים: (ר"ע מברטנורה).

רמב"ם שנה היובל לראש השנה לתקיעה ולברכות כו': ר"ל בתקיעה מנין התקיעות. ובברכות מנין הברכות שבתפלה. ועוד יתבאר ענינם. ואמר במה שקדם כי שופר של ראש השנה צריך שיהיה מקרן היעלים אינה הלכה ואין

הלכה כרבי יהודה אבל פסק הלכה ששופר של יובל ושל ר"ה של זכרים
כפופים : (רמב"ם)

פרק ג - משנה ו

שופר שנסדק ודבקו, פסול. דבק שברי
שופרות, פסול. נקב וסתמו, אם מעב את
התקיעה, פסול. ואם לאו, פשר :

ר"ע מברטנורה שופר שנסדק ודבקו. בדבק **{יח}**, פסול, דהנה ליה פשני
שופרות **{יט}**. והגי מלי נסדק לארכו. אבל נסדק לרחבו, אם נשתיר
ממקום הנחת פה עד מקום הסדק כדי שעור תקיעה פשר, ואם לאו
פסול. וכמה שעור תקיעה, כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן : **נקב**
וסתמו. דוקא שסתמו במינו ונשתיר רבו שלם ולא עכבו הנקבים
שנסתמו את התקיעה, פשר. ואם חסר אחד מן התנאים הללו, פסול :
(ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{יח}** ואף על גב דלקמן גבי נקב וסתמו פסלינן שלא במינו, דוקא
התם בנקב שסתם בחתיכה אחרת בחלל הנקב, דחסר הוא. אבל אם חבר
הסדק בדבק חוזר לכמות שהיה ואין הדבק נכר בין הסדקים. הרא"ש : **{יט}**
רש"י. ונראה שהוא מפרש שנסדק משני צדדיו לגמרי ונחלק לשני חתיכות.
ולא נהירא, דאם כן הינו דבק שברי שופרות. אלא נסדק הינו שנסדק מצד
אחר לארכו על פני פלו, והינו טעמא משום דכיון דנסדק פלו אין שם שופר
עליו, אלא כחתיכת שופר שתקנה ועשה כעין שופר דמי. וכל שכן דבק שברי
כו', וזו ואין צריך לומר זו קתני. תוספות, ועין עוד : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם שופר שנסדק ודבקו פסול דבק שברי שופרות כו' : נסדק פסול זהו
כשנסדק לארכו אבל אם נסדק לרחבו אם נשתיר מארכו לאחר מקום
הסדק שיעור של שופר והוא כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן הוא
כשר. ואם ניקב יש בו דינים והם כי הוא צריך לסתום הנקב אם סתמו
במינו ונשאר ממנו רובו שלם בלי נקב ולא עכבו הנקבים את התקיעה כמו
שנזכר כשר ואם סתמו שלא במינו פסול. ובור הוא חפירה בגוף הקרקע.
ודות מקום גבוה על הארץ מוקף כתלים. ופיטס כלי גדול מחרס. ועל אותן

שהם חוץ לבור אמרו אם קול הברה שמע לא יצא אבל אותן שהיו תוך לבור יצאו ידי חובתן. וצריך התוקע שיכוין להוציא את השומע ידי חובתו ואז יתכוין השומע לשמוע ויצא ידי חובתו ומה שלא התנה בכאן בכוונת משמיע כאילו הוא חזן הכנסת ושליח צבור לפי שעיקר הקדמתו על התקיעה אינה אלא להוציא את הרבים ידי חובתן וכשהוא תוקע להוציא כל השומעין מחובתן מתכוין ולפיכך לא נצטרך אלא כוונת שומע: (רמב"ם)

פרק ג - משנה ז

התוקע לתוך הבור או לתוך הדות או לתוך הפטס, אם קול שופר שמע, יצא. ואם קול הברה שמע, לא יצא. וכן **[כ]** מי שהיה עובר אחורי בית הכנסת, או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת, ושמע קול שופר או קול מגלה, אם כיון לבו, יצא, ואם לאו, לא יצא. אף על פי שזה שמע וזה שמע, זה כיון לבו וזה לא כיון לבו:

ר"ע מברטנורה בור. חפירה בקרקע: דות. מקום מקף מחצות על הארץ: פטס. כלי גדול של חרס: אם קול שופר שמע. העומד חוץ לבור, ושמע קול תקיעת התוקע בבור. דאלו אותן שבבור לעולם יצאו, שהן שומעין קול שופר לעולם: אם כיון לבו. לצאת: יצא. ואף על פי שלא נתפון התוקע להוציא, הכא מירי בחזן הכנסת שתוקע, שהוא מתפון להוציא כל השומעים קול תקיעתו, הלכך אף על גב דלא נתפון להוציא זה העובר אחורי בית הכנסת ולא ידע ליה, יצא. אבל התוקע להוציא יחיד ידי חובתו בעיניו שיתפון שומע ומשמיע: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [כ] וכן וגו'. משנה אותם מזה הצד. שבשניהם המשמיע והשומע אינו במקום אחד: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם התוקע לתוך הבור וכו': בור הוא חפירה בגוף הקרקע. ודות מקום גבוה על ארץ מוקף כתלים. ופיטם כלי גדול מחרס. ועל אותן שהם חוץ לבור אמרו אם קול הברה שמע לא יצא, אבל אותן שהיו תוך הבור יצאו ידי חובתן. וצריך התוקע שיכוין להוציא את השומע ידי חובתו ואז יתכוין השומע לשמוע ויצא ידי חובתו. ומה שלא התנה בכאן בכוונת משמיע כאילו הוא חזן הכנסת ושליח הציבור, לפי שעיקר הקדמתו על התקיעה אינה אלא להוציא את הרבים ידי חובתו, וכשהוא תוקע, להוציא כל השומעין מחובתו מתכוין, לפיכך לא נצטרך אלא כוונת שומע: (רמב"ם)

פרק ג - משנה ח

וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מִשָּׂה יָדוֹ וְגִבֵּר יִשְׂרָאֵל וְגוֹי (שמות יז), וְכִי יִדְּיוּ שֶׁל מִשָּׂה עוֹשׂוֹת מְלַחֲמָה או שׁוֹבְרוֹת מְלַחֲמָה. אֶלָּא לֹא לֹמַר לָךְ, כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְסִתְּכָלִים כָּלְפֵי מַעְלָה **{כא}** וּמִשְׁעַבְדִּין אֶת לְבָם לְאֲבִיהֶם שְׁבַשְׁמִים הָיוּ מִתְּגַבְּרִים. וְאִם לָאוּ, הָיוּ נוֹפְלִין. כִּיּוֹצֵא בַדָּבָר אֶתְּהָ אוֹמֵר (במדבר כא), עֲשֵׂה לָךְ שָׂרָף וְשִׂים אֹתוֹ עַל גֵּס, וְהָיָה כָּל הַנְּשׁוּף וְרָאָה אֹתוֹ וְחָי. וְכִי נָחַשׁ מִמִּית, או נָחַשׁ מִחַיָּה. אֶלָּא, בְּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְסִתְּכָלִין כָּלְפֵי מַעְלָה וּמִשְׁעַבְדִּין אֶת לְבָם לְאֲבִיהֶן שְׁבַשְׁמִים, הָיוּ מִתְּרַפְּאִים, וְאִם לָאוּ, הָיוּ נְמוֹקִים. חֵרֶשׁ, שׁוֹטָה, וְקָטָן, אֵין מוֹצִיאִין אֶת הַרְּבִים יָדֵי חוֹבָתוֹ. זֶה הַכָּלל **{כב}**, כָּל שְׂאִינוֹ

מְחַיֵּב בַּדָּבָר, אֵינוֹ מוֹצִיא אֶת הַרְבֵּים יָדַי חוּבָתוֹ :

ר"ע מברטנורה וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מִשָּׁה יָדוֹ וְכוּ'. מְשׁוּם דְּאִירֵי לְעִיל
בְּכֹונֵת הַלֵּב, תִּנָּא נְמִי לְהַדְּ דְּאִית בָּהּ בְּשַׁעָה שְׁמֻכּוֹנִים לְבָן לְאַבְיָהֶם
שְׁבַשְׁמִים הֵם מְתַגְבְּרִים : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {כא} **כְּלָפִי מַעֲלָה**. יִתְכּוֹן בְּעֵינַי שֶׁהִיְתָה הַרְמַת יָדָיו שֶׁל מִשָּׁה רַבְּנוּ
עָלְיוֹ הַשְּׁלוֹם הוֹרָאָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּסְתַּכְּלוּ כְּלָפִי מַעֲלָה וְיִשְׁעַבְדּוּ לְבָם
לְשָׂמִים כְּעֵין הוֹרָאָת הַנְּחָשׁ שֶׁעַל הַנֶּס כְּדַבְּסָמוּד כּוּ', וְיִתְכּוֹן מְאֹד שֶׁהָיָה עוֹמֵד
עַל הַגְּבָעָה כְּטַעַם הַנְּחָשׁ שֶׁעַל הַנֶּס כְּדִי שְׁיֻכְלוּ לְרֹאוֹתוֹ כֹּל יִשְׂרָאֵל, וְכַאֲשֶׁר
רָאוּ כִּי הָרִים יָדוֹ גַּם הֵמָּה הִסְתַּכְּלוּ וְכוּנוּ לְבָם, וְלֹא כֵן כַּאֲשֶׁר הִנִּיחַ יָדוֹ : {כב}
זֶה הַכֶּלֶל. נִרְאָה דְּלֹאֲתוּיֵי בְּרַכַּת הַנְּהַנִּין דְּתַנִּי בְּגִמְרָא שְׂאֵם יֵצֵא אֵינוֹ מוֹצִיא,
דְּבִשְׁלָמָא בְּרַכַּת הַמְּצוֹת כֹּל יִשְׂרָאֵל עֲרַבִין זֶה בְּזֶה וּלְפִיכָּד אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא
יֵצֵא לְעַצְמוֹ מוֹצִיא לְאַחֲרִים כְּדִי לְצַאת יָדַי עֲרַבוֹתוֹ, אֲבָל בְּרַכַּת הַנְּהַנִּין אֵין
כָּאֵן עֲרַבוֹת, דְּלֹא לְתַהַנִּי וְלֹא לְבְרִיךְ : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מִשָּׁה יָדוֹ וּגְבַר יִשְׂרָאֵל כּוּ' : דִּיבַר בְּכַאֵן כְּפִי מַה
שֶׁאֲנַחְנוּ צְרִיכִין בּוֹ בְּמַה שֶׁאֲנַחְנוּ בְּדַרְכּוֹ וְכְפִי כּוֹונַת הַמַּסְכַּתָּא : (רמב"ם)

ד

פרק

א

משנה

-

ד

פרק

יום טוב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׁחָל לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת,

בַּמִּקְדָּשׁ הָיוּ תוֹקְעִים, אָבֵל לֹא בַמִּדְיָנָה.
מִשְׁחָרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הִתְקִין רַבּוֹן יוֹחָנָן בֶּן
זַכָּאי, שֶׁיְהִי תוֹקְעִין בְּכָל מְקוֹם שֵׁישׁ בּוֹ בֵּית
דִּין [א]. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לֹא הִתְקִין רַבּוֹן יוֹחָנָן
בֶּן זַכָּאי אֶלָּא בִּיבְנָה בְּלֶבֶד. אָמְרוּ לוֹ, אַחַד
יִבְנֶה וְאַחַד כָּל מְקוֹם שֵׁישׁ בּוֹ בֵּית דִּין :

ר"ע מברטנורה יום טוב של ראש השנה, במקדש היו תוקעים. שתקיעת שופר אינה מלאכה, ורבנן הוא דגזור עליה גזרה שמא יטלנו בידו ויעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים, ובמקדש לא גזור, דאין אסור שבות דרבנן במקדש: אבל לא במדינה. לא בירושלים, ולא בגבולין. והרמב"ם מפרש שירושלים כלה קרויה מקדש, ושאר ארץ ישראל קרויה מדינה: בכל מקום שיש בו בית דין. ואפלו אין קבועין אלא שבמקרה באו שם, תוקעין בו: אלא ביבנה. שהיתה שם סנהדרי גדולה בקמיו. וכן בכל מקום שגלתה שם סנהדרי גדולה, אבל לא בבית דין של עשרים ושלשה: אמרו לו וכו'. איכא בין אמרו לו לתנא קמא, דתנא קמא סבר כל מקום שיש בו בית דין, ואפלו באקראי. ואמרו לו סברי, אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין קבוע כמו ביבנה, אבל בית דין של אקראי לא. והלכה כאמרו לו: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [א] בית דין. מפני שבית דין זריזין הן ולא יבאו התוקעים להעביר השופר בפניהם ברשות הרבים, שבית דין מזהירין את העם ומודיעים אותם. הרמב"ם: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת כו': כבר בארנו פעמים (* כי מקדש תקרא ירושלים כולה ומדינה שאר העיירות שבכל ארץ ישראל: והטעם שבעבורו נאסרה תקיעת שופר בשבת גזירה שמא יטלנו בידו ויעבירונו ד' אמות ברשות הרבים כמו שבארנו בלולב לפי שתקיעת שופר אינה מלאכה. ואמרו אחד ביבנה ואחד בכל מקום שיש בו בית דין ר"ל כי אפילו כשהיו בית דין עוברים ממקום למקום ונתארחו במקום מן המקומות לא על דעת להתיישב שם יש להם לתקוע שם השופר ואין הלכה אלא כמו שזכרנו קודם שאין תוקעין אותו אלא במקום שיש שם בית דין קבוע ואין הלכה כר' אליעזר: (רמב"ם)

פרק ד - משנה ב

ועוד זאת היתה ירושלים יתרה על יבנה, שכל עיר שהיא רואה ושומעת וקרובה ויכולה לבא, תוקעין. וביבנה לא היו תוקעין אלא בבית דין בלבד:

ר"ע מברטנורה ועוד זאת היתה ירושלים. מתניתין חסורי מחסרא והכי קתני, בירושלים היו תוקעין בכל העיר כל זמן שבית דין יושבים במקדש **(ב)**, שבית דין יושבין עד ששה שעות ביום. וביבנה לא היו תוקעין בכל העיר אלא בפני בית דין. ועוד זאת היתה ירושלים יתרה על יבנה כו': **כל עיר שהיא רואה**. ירושלים. פרט ליושבת בנחל שאף על פי שהיתה קרובה לא היו תוקעין בה: **ושומעת**. פרט ליושבת בראש ההר: **וקרובה**. פרט ליושבת חוץ לתחום: **ויכולה לבא**. פרט למפסיק לה נהר: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (ב) שמע מניה דבזמן שבית המקדש קיים אירינו, והכי קאמר ועוד כו' ירושלים יתירה קדם החרבן שהוא קדם התקנה, ליבנה אחר החרבן ואחר התקנה. וזה לפרוש הרמב"ם. אבל לפרוש רש"י דירושלים בכלל מדינה, פתבו התוספות דהקא לאחר החרבן, שתקו רבו יוחנו בן זכאי. ועין תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם ועוד זאת היתה ירושלים יתירה על יבנה כו': אמרו ועוד יורה כי היה שם מעשה שני מלבד זה שזכר והוא כי בירושלים היו תוקעין כל העם כל זמן שב"ד יושבין במקדש וביבנה לא היו תוקעין אלא בב"ד בלבד כמו שזכרנו ולא נאסור תקיעת שופר על ב"ד בשבת לפי שב"ד זריזין הם ולא יקום עון בדבר הזה: (רמב"ם)

פרק ד - משנה ג

בְּרֵאשׁוֹנָה הָיָה הַלּוּלָב נֶטֶל בַּמִּקְדָּשׁ שִׁבְעָה,
וּבַמִּדְיָנָה יוֹם אֶחָד. מִשְׁחָרֵב בַּיִת הַמִּקְדָּשׁ,
הִתְקִין רַבּוֹן יוֹחָנָן בֶּן זַכָּאי שְׂיֵהָא לּוּלָב נֶטֶל
בַּמִּדְיָנָה שִׁבְעָה {ג} זֵכֶר לַמִּקְדָּשׁ, וְשֵׂיֵהָא יוֹם
הַגֵּן כְּלוּ אָסוּר:

ר"ע מברטנורה לולב נטל במקדש שבעה. דכתיב (ויקרא כג) ושבתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים: ובמדינה יום אחד. דכתיב (שם) ולקחתם לכם ביום הראשון: ושיהא יום הגן. יום הנפת העמר: כלו אסור. לאכל מן החדש. וטעמא מפרש בפרק לולב הגזול (ספח פי"ג מ"ב): (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ג} שבעה. פרשתי בספח פרק ג' משנה י"ב דשבעה הינו לאפוקי ראשון בלבד. ולעולם בשבת שבשבעה אינו נטל. והינו טעמא דלא הצרכו לתקן בלולב שידיחה שבת כמו בשופר, דשופר כי אתי בשבת ולא יתקע חיישינן שתשתכח תורת שופר, אבל לולב כי אתי בשבת איתא בשאר יומי. אי נמי משום דשופר אתי לזכרון טפי מלולב. הר"ן. ועין תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם בראשונה היה הלולב ניטל במקדש שבעה כו': כבר קדם לך הדבר בזה ההלכה בשלישי מסוכה: (רמב"ם)

פרק ד - משנה ד

בְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ מְקַבְּלִין עֲדוֹת הַחֹדֶשׁ כָּל הַיּוֹם.
פְּעַם אַחַת נִשְׁתַּהוּ הָעֲדִים מְלֵבָא, וְנִתְקַלְקְלוּ
הַלּוּיִם בְּשִׁיר. הִתְקִינוּ {ה} שְׁלֵא יְהוּ מְקַבְּלִין
אֶלָּא עַד הַמְּנַחָה. וְאִם בָּאוּ עֲדִים מִן הַמְּנַחָה
וּלְמַעְלָה, נוֹהֲגִין אוֹתוֹ הַיּוֹם קֹדֶשׁ וּלְמַחֲרָה קֹדֶשׁ.

מִשְׁחָרַב בַּיַּת הַמִּקְדָּשׁ הִתְקִין רַבּוֹן יוֹחָנָן בֶּן זַכָּאי, שְׂפִיחוֹ מִקְבָּלִין עֲדוֹת הַחֲדָשׁ כָּל הַיּוֹם. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה, וְעוֹד זֹאת הִתְקִין רַבּוֹן יוֹחָנָן בֶּן זַכָּאי, שְׂאֵפְלוֹ רֹאשׁ בַּיַּת דִּין בְּכָל מְקוֹם, שֶׁלֹּא יִהְיוּ הָעֵדִים הוֹלְכִין אֶלָּא לְמְקוֹם הַנֶּעֱדָד:

ר"ע מברטנורה וְנִתְקַלְקְלוּ הַלְלוּיִם בְּשִׁיר. שֶׁל תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֲרֵבִים, וְלֹא אָמְרוּ בּוֹ שִׁיר כָּלֵל. לְפִי שֶׁרַב פְּעָמִים הָיוּ הָעֵדִים בָּאִים קֹדֵם הַמְּנַחָה, לְפִיכֹךְ תִּקְנּוּ שִׁיר שֶׁל יוֹם טוֹב בְּתִמְדָּה שֶׁל בֵּין הָעֲרֵבִים. וּבְתִמְדָּה שֶׁל שֹׁחַר שֶׁרַב פְּעָמִים עֲדִין לֹא בָּאוּ עֲדִים וְלֹא יָדְעוּ אִם יִתְקַדֵּשׁ הַיּוֹם אִם לֹא, לֹא תִקְנּוּ לוֹ שִׁיר שֶׁל יוֹם טוֹב, אֶלָּא שִׁיר שֶׁל חַל הָיוּ אוֹמְרִים. וְאוֹתוֹ פְּעַם שֶׁהִגִּיעַ שַׁעַת הַקְּרִבָּת תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֲרֵבִים וְעֲדִין לֹא בָּאוּ עֲדִים, לֹא יָדְעוּ הַלְלוּיִם אִם יִאמְרוּ שִׁיר שֶׁל חַל (ד) אוֹ שִׁיר שֶׁל יוֹם טוֹב, וְלֹא אָמְרוּ שִׁיר כָּלֵל: **נוהגין אותו היום קדש**. דְּמִשְׁחָשְׁכָה לַיִל שְׁלֹאֲחַר כִּי ט בְּאֵלוֹל נִהְגוּ בּוֹ קֹדֵשׁ, שֶׁמָּא יָבֹאוּ עֲדִים מִחַר וְיִקְדָּשׁוּהוּ בַּיַּת דִּין, וְנִמְצָא שֶׁבְּלֵילָה לַיִל יוֹם טוֹב הוּא, וְכֵן לְמַחַר כָּל הַיּוֹם עַד הַמְּנַחָה, וְאִם בָּאוּ עֲדִים קֹדֵם הַמְּנַחָה בַּיַּת דִּין מִקְדָּשִׁין אֶת הַחֲדָשׁ וְנוֹדַע שֶׁיִּפְּהָ נִהְגוּ בּוֹ קֹדֵשׁ. וְאִם מִן הַמְּנַחָה וְלִמְעַלָּה בָּאוּ עֲדִים, אָף עַל פִּי שְׂאִין בַּיַּת דִּין מִקְדָּשִׁין אוֹתוֹ הַיּוֹם, וַיַּעֲבְרוּ אֶת אֵלוֹל וְיִקְדָּשׁוּהוּ לְמַחַר, אָף עַל פִּי כֵן נוֹהֲגִין אוֹתוֹ בְּקֹדֶשׁהּ וְאִסוּר בְּמִלְאָכָה, דְּלִמָּא אֶתוּ לְזִלוּלֵי בֵיהּ לְשַׁנְהָה הַבָּאָה וַיַּעֲשׂוּ בּוֹ מִלְאָכָה כָּל הַיּוֹם, וְאָמְרִי אֲשֶׁתִּקְדַּד נִהְגּוּ בּוֹ קֹדֵשׁ בְּחֻנָּם, וּמִן הַמְּנַחָה וְלִמְעַלָּה חֲזַרְנוּ וְנִהְגּוּ בּוֹ חַל: **שְׂאֵפְלוֹ רֹאשׁ בַּיַּת דִּין בְּכָל מְקוֹם**. שְׁנַצְרָךְ לְפָרֵשׁ מִמְּקוֹם הַנֶּעֱדָד לְמְקוֹם אַחַר. וְהָרִי עָקַר מִצּוֹת [קדושת] הַחֲדָשׁ תְּלוּיָהּ בּוֹ, כְּדִתְנִן לְעִיל [פירק ב] רֹאשׁ בַּיַּת דִּין אוֹמֵר מִקְדָּשׁ, מִכָּל מְקוֹם לֹא יִהְיוּ צָרִיכִין עֲדִים לִילָךְ אַחֲרָיו אֶלָּא לְמְקוֹם הַנֶּעֱדָד שֶׁהַסְּנֵהֲדָרִין יוֹשְׁבֵינָן שָׁם יִלְכוּ, וְסִנְהֲדָרִין מִקְדָּשִׁין אוֹתוֹ בְּלֹא רֹאשׁ בַּיַּת דִּין: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (ד) דְּשִׁמָּא לֹא יָבֹאוּ עֲדִים כָּלֵל. אוֹ שֶׁל יוֹם טוֹב דְּשִׁמָּא עוֹד סוּף הָעֵדִים לְבֹא הַיּוֹם: (ה) **הִתְקִינוּ כו'**. וְאִם לֹא בָּאוּ קֹדֵם הַמְּנַחָה אָמְרוּ שֶׁל חַל. הַרְמַב"ם: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם בראשונה היו מקבלין עדות החדש כל היום כו': אמר ר"י בן קרח ועוד זאת התקין כו': נתקלקלו הלויים בשיר ענינו שלא אמרו שירה כלל שלא ידעו אם היה חול ואין שם עדים שיעידו על הראייה או אם הוא קדש ועוד יבאו העדים בסוף היום כי על כל פנים צריך שירה על כל קרבן כמו שיתבאר במקומות ועת המנחה הוא עת הקרבת תמיד שבין הערבים ואחר שמקריבין אותו לא היו מקריבין אחריו שום דבר כמו שמבואר בחמישי מפסחים. ומקום הועד הוא מקום הידוע לקיבוץ ב"ד כדי שיהיה מקום

אחד ידוע בלבד ילכו לשם העדים ולא יצטרכו לחזור על מקומות רבים בלי ידועים ומבואר הוא כי כל ב"ד הנזכר בזה הענין ר"ל שיהיו סמוכין בארץ ישראל כמו שנבאר בסנהדרין : (רמב"ם)

פרק ד - משנה ה

סדר ברכות, אומר אבות וגבורות וקדשת השם, וכולל מלכויות {1} עמהן, ואינו תוקע. קדשת היום, ותוקע. זכרונות, ותוקע. שופרות, ותוקע. ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים, דברי רבי יוחנן בן נורי. אמר לו רבי עקיבא, אם אינו תוקע למלכויות, למה הוא מזכיר {2}. אלא אומר אבות וגבורות וקדשת השם, וכולל מלכויות עם קדשת היום, ותוקע. זכרונות, ותוקע. שופרות, ותוקע. ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים :

ר"ע מברטנורה **אבות**. מגן אברהם : וגבורות. אפה גבור : קדשת השם. קדוש קדוש קדוש : קדשת היום. אפה בחרתנו : זכרונות ותוקע שופרות ותוקע. מקראי ילפינן להו, דכתוב (ויקרא כג) זכרון תרועה, ודרשו רבותינו זכרונם לברכה זכרון אלו זכרונות, תרועה אלו שופרות, ואמר קרא (במדבר י) והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם אני ה' אלהיכם, מה תלמוד לומר אני ה' אלהיכם, למד על כל מקום שיש שם זכרונות ושופרות, יהיו מלכויות עמהם : אמר רבי עקיבא וכו'. והלכה כרבי עקיבא : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {1} מלכויות. ואף על גב דבקראי נזכרו המלכויות באחרונה. מקדימין אותן, כמו שאמרו בגמרא אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני

עליכם, זכרונות כְּדֵי שְׁיַעֲלֶה זְכוּרֹתְכֶם לְפָנַי לְטוֹבָה, וּבִמְהָרָה, בְּשׂוֹפָר. וְהִטְעַם מִבָּאָר כִּי קִדְּם רָאוּי שְׁנִמְלִיךְ מִלְכוּתוֹ עָלֵינוּ וְאַחַר כֵּן יַעֲלֶה זְכוּרֹנֵנוּ לְפָנָיו לְטוֹבָה: [ז] לְמַה כּוֹי'. הֵכִי קֹאמֵר, לְמַה הוּא מְזַכֵּיר עֲשֶׂר, לִימָא תַשַּׁע, דְּהוֹאִיל וְאַשְׁתַּנּוּ מִלְכוּיֹת מְזַכְרוֹנוֹת וְשׂוֹפְרוֹת לְעֲנִין תְּקִיעָה, בְּדִין הוּא דְלִשְׁתְּרִי נְמִי לְפָחוֹת מְהֵן: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם כו': אמר השם בראש השנה [ויקרא כג] זכרון תרועה ובאה הקבלה זכרון אלו זכרונות תרועה אלו שופרות ועוד אמר [במדבר י] והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם אני ה' אלהיכם ובאה הקבלה כי מה שהחזיר אלהיכם בנין אב כל מקום שנאמר זכרונות ושופרות יהיו מלכיות עמהן ומן הראוי להקדים המלכיות ואחריהן זכרונות ואחריהן שופרות כמו שאמר אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה ובמה בשופר והלכה כר' יהודה: (רמב"ם)

פרק ד - משנה ו

אין פוחתין מעשרה [ח] מלכיות, מעשרה זכרונות, מעשרה שופרות. רבי יוחנן בן נורי אומר, אם אמר שלש שלש [י] מכלן, יצא. אין מזכירין זכרון מלכות ושופר של פרענות. מתחיל בתורה ומשלים בנביא. רבי יוסי אומר, אם השלים בתורה, יצא:

ר"ע מברטנורה מעשרה מלכיות. שלשה פסוקים משל תורה, ושלשה משל כתובים, ושלשה משל נביאים [ט], ואחד משל תורה שכתובים, ואחד של נביאים. שלש שלש. אחד של תורה, ואחד של כתובים, ואחד של נביאים. והלכה כרבי יוחנן בן נורי: מלכיות וזכרונות ושופרות של פרענות. כגון אם לא בינד חזקה אמלך עליכם (יחזקאל כ), ויזכר כי בשר המה (תהלים עח), תקעו שופר בגבעה (הושע ה), וכיוצא בהן. וזכרון יחיד, כגון זכרה לי אלהי לטובה (נחמיה ה), אף על פי שהוא לטובה אין מזכירין אותו. וכן

הִלְכָה: רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר אִם הַשְּׁלִים בַּתּוֹרָה יֵצֵא. בְּגִמְרָא מְפָרֵשׁ לְמַלְתִּיהָ דְרַבִּי יוֹסִי הֵכִי, וּמְשַׁלֵּם בַּתּוֹרָה, וְאִם הַשְּׁלִים בְּנִבְיָא יֵצֵא. וְהִלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **ח** **מעשרה**. כְּנִגְדַּ עֲשָׂרָה הַלּוּלִים דְהִלְלוּ אֶל בְּקֻדְשׁוֹ [תהלים קנ] דְכָתִיב בְּהוּ הַלְלוּהוּ בְּתִקְעַ שׁוֹפָר. אִי נְמִי כְּנִגְדַּ עֲשָׂרַת הַדְּבָרוֹת, פִּרְשׁ רַשִׁיי דְכָתִיב בְּהוּ נְמִי שׁוֹפָר. אִי נְמִי כְּנִגְדַּ עֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת שְׁבָהוּ נְבָרָא הָעוֹלָם, וּפִרְשׁ רַשִׁיי שְׁהָעוֹלָם נְבָרָא בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה. גְּמָרָא: **ט** וְאִף עַל גַּב דְּבָכָל מְקוֹם אֲמָרִינָן תּוֹרָה וּנְבִיאִים וּכְתוּבִים, יֵשׁ לוֹמַר מְשׁוּם דְקָרְאִי דְכְתוּבִים קְדָמוּ לְנְבִיאִים. תּוֹסְפּוֹת: **י** **שְׁלֹשׁ שְׁלֹשׁ**. כְּנִגְדַּ תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים. וְאֲמָרִי לֵה כְּנִגְדַּ כְּהֵנִים לְוִיִּים וְיִשְׂרָאֵלִים. גְּמָרָא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אין פוחתין מעשרה מלכיות מעשרה זכרונות כו': אין מזכירין זכרון מלכות דשופר של פורענות כו': אלו העשרה ועשרה ר"ל בהם ג' פסוקים מן התורה ג' מן הכתובים שלשה מן הנביאים וא' מן התורה משלים בו ור' יוחנן בן נורי אומר אם אמר אחד מן התורה ואחד מן הכתובים ואחד מן הנביאים יצא ושיעור מאמר ר' יוסי האמור בכאן כפי מה שנראה מדעתו כך הוא כשם שיצא ידי חובתו אם השלים בתורה כך אם השלים בנביא יצא. וזכרון ושופר ומלכות של פורענות כמו שאמר ויזכור כי בשר המה וגו' [תהלים עח] תקעו שופר בגבעה [הושע ה] אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה וגו' [יחזקאל כ] וכמו כן זכרון יחיד כמו זכרה לי אלהי לטובה [נחמיה יג] אין מוציאין מידי חובה והלכה כר' יוחנן בן נורי וכו' יוסי: (רמב"ם)

פרק ד - משנה ז

הַעוֹבֵר לְפָנַי הַתְּבָה בְּיוֹם טוֹב שֶׁל רֵאשׁ הַשָּׁנָה, הַשְּׁנִי מִתְקִיעַ **יא**. וּבְשַׁעַת הַהֵלֵל, רֵאשׁוֹן **טו** מִקְרָא **טז** אֶת הַהֵלֵל:

ר"ע מברטנורה **השני מתקיע**. הַמְתַּפְּלֵל תְּפִלַּת הַמּוֹסְפִין **יב** מִתְקִיעַ, וְלֹא הַמְתַּפְּלֵל תְּפִלָּה שֶׁל שְׁחִרִית. וּבְשַׁעַת הַשְּׁמֵד תִּקְנוּ כָּד, שְׁגָזְרוּ שְׁלֹא יִתְקַעוּ, וְהָיוּ אוֹרְבִים לָהֶם כָּל שֵׁשׁ שָׁעוֹת שֶׁל זְמַן תְּפִלַּת הַשַּׁחַר, לְכַד הַעֲבִירוּ

התקיעה מתפלת השחר לתפלת המוספים **{יג}**: **ובשעת ההלל**. משום דאין אומרים הלל בראש השנה וביום הכפורים **{יד}**, קתני ובשעת ההלל, כלומר בשאר יום טוב שאומרים הלל: (רי"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {יא} מתקיע. מדלא תנן תוקע, דקדק רבנו האי שאין שליח צבור תוקע אלא אחר. וטעמא כדתנן בפרק ה' דברכות לענין נשיאת כפים, וכל חלוקי דינין דהתם שיכי נמי הכא. הרא"ש: **{יב}** ומנהגם היה ששליח צבור המתפלל ביוצר אינו מתפלל במוסף אלא שליח צבור אחר. הר"ן: **{יג}** ואף על פי שבטלה הגזרה לא עבדינן כדמעקרא, אף על גב דזריזין מקדימין כו', דחיישינן שפא יחזר הדבר לקלוקלו. תוספות. וכתב הר"ן דתקנו תקיעות ותשע ברכות במוספין, דהא על סדר ברכות תוקעים כדלעיל, וקדם לכן היה הכל בשחרית: **{יד}** דאפשר מלך יושב על פסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה. גמרא: **{טו}** ראשון כו'. משום דזריזין מקדימין למצות. גמרא: **{טז}** מקרא. ולא קתני קורא, הינו טעמא לפי שהיא מקרא לצבור וכדאמרין הוא אומר הללויה והן אומרים הללויה. הר"ן: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם העובר לפני התיבה ביי"ט של ראש השנה כו': לא התקינו זה אלא בעת צרה לפי שהיו שומרין לאותו שהיה מתפלל שחרית שלא יתקע בשופר וכשהיו משלימין התפלה היו השומרים הולכים לדרכם ולפיכך אותו שהיה עובר לפני התיבה להתפלל תפלת מוסף היה תוקע. ואמרו ובשעת ההלל לפי שלא היו קורין הלל לא בראש השנה ולא ביום הכפורים לפי שהם ימי עבודה והכנעה ופחד ומורא מהשם ויראה ממנו ומברח ומנוס אליו ותשובה ותחנונים ובקשה כפרה וסליחה ובכל אלו הענינים אינו הגון השחוק והשמחה: (רמב"ם)

פרק ד - משנה ח

שופר של ראש השנה, אין מעבירין **{יז}** עליו את התנחים, ואין מפקחין עליו את הגל, לא עולין באילן, ולא רוכבין על גבי בהמה, ולא שטין על פני המים, ואין חותכין אותו בין

בְּדָבָר שֶׁהוּא מְשׁוּם שְׁבוּת, וּבִין בְּדָבָר שֶׁהוּא מְשׁוּם לֹא תַעֲשֶׂה **{יח}**. אֲבָל אִם רָצָה לִתֵּן לְתוֹכוֹ מִיָּם אוֹ יַיִן, יִתֵּן. אִין מְעַכְבִּין אֶת הַתִּינוּקוֹת מִלְתַּקוּעַ, אֲבָל מִתַּעֲסָקִין **{כ}** עִמָּהֶן עַד שֶׁיִּלְמְדוּ. וְהַמְתַּעֲסֵק, לֹא יֵצֵא **{כא}**, וְהַשּׁוֹמֵעַ מִן הַמְתַּעֲסֵק, לֹא יֵצֵא:

ר"ע מברטנורה אִין מְעַבִּירִין עָלֵינוּ אֶת הַתְּחוּם. לִילְדָה חוּץ לַתְּחוּם כְּדִי לְהַבִּיא שׁוֹפֵר, אוֹ לִילְדָה לְשִׁמְעַתְּהוֹן: בְּדָבָר שֶׁהוּא מְשׁוּם שְׁבוּת. כְּגוֹן לְחַתְּכוֹ בְּסַפִּין: בְּדָבָר שֶׁהוּא מְשׁוּם לֹא תַעֲשֶׂה. כְּגוֹן לְחַתְּכוֹ בְּמַגְרָה, דְּהוּיָא מְלֵאכָה גְמוּרָה שֶׁל חֲרִישֶׁת עֵץ. וְאִיכָא דְמַתְנִי אִיפְכָא, דְּבָר שֶׁהוּא מְשׁוּם שְׁבוּת, מְגַל שְׂאִין דְרָדָה לְחַתְּדָה בּוֹ. דְּבָר שֶׁהוּא מְשׁוּם לֹא תַעֲשֶׂה, סַפִּינָא דְאוֹרְחִיָה הוּא: אִם רָצָה לִתֵּן לְתוֹכוֹ יַיִן נִיחֹן. וְלֹא אִמְרִינוּ מִתְּקוֹן מְנָא הוּא: אִין מְעַכְבִּין אֶת הַתִּינוּקוֹת. שֶׁהִגִּיעוּ לְחַנוּדָה, וְאִפְלוּ בְּשַׁבַּת **{יט}**, כְּדִי לְחַנְכֵן בְּמִצּוֹת, שֶׁיְהִיּוּ מְלַמְדִין לְתַקְעַת בְּיוֹם טוֹב שֶׁל רֵאשִׁית הַשָּׁנָה: וּמִתַּעֲסָקִים בָּהֶם. וְלִיכָא לְמַגְזֵר דְלִמָּא אֶתוּ לְאַתּוּי אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים, דְּהָא אִינוּ טְרוּד בְּמִצְוָה אֲלָא מִתַּעֲסֵק בְּעִלְמָא. וְלֹא גְזָרוּ שְׂמָא יְבִיאָנוּ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים אֲלָא בְּזִמְן שֶׁהוּא חַיֵּב בְּתַקִּיעַת שׁוֹפֵר, שְׂמִתּוּדָה שֶׁהוּא טְרוּד לְצֵאת יְדֵי חוּבְתוֹ יִשְׁכַּח אֶת הַשַּׁבַּת: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{יז}** אִין מְעַבִּירִין כּוֹ'. מֵאִי טַעְמָא, שׁוֹפֵר עֲשֶׂה וְיֹס טוֹב עֲשֶׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, וְאִין עֲשֶׂה דּוּחָה לֹא תַעֲשֶׂה וְעֲשֶׂה. גְּמָרָא. וְחַכְמִים עָשׂוּ חֲזוּק לְדַבְרֵיהֶם הַכָּא כְּשֶׁל תּוֹרָה. הַר"ן: **{יח}** לֹא תַעֲשֶׂה. זֶה וְאִין צְרִיךְ לומר זֶה קִתְּנִי. גְּמָרָא: **{יט}** כְּדַפְרֵשׁ רִשְׁיִי. וְטַעְמָא, שֶׁהוּאִיל וְהִגִּיעַ לְחַנוּדָה מִתַּעֲסָקִים עִמּוֹ כְּדִי שֶׁיִּלְמַד, שֶׁיִּדְעַת לְתַקְעַת לְצֵאת יְדֵי חוּבָה כְּשֶׁיָּבֵא רֵאשִׁית הַשָּׁנָה, אֲבָל כְּשֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְחַנוּדָה לֹא. רִשְׁיִי. וְאִף דְקִימָא לֹן קֶטֶן הָאוֹכֵל אֲסוּרִים אִין בֵּית דִּין מְצוּיִן לְהַפְרִישׁוֹ, הִנֵּי מְלִי בְּמִלְתָּא דְלֹא מִפְרָסְמָא אֲבָל בְּמִפְרָסְמָא כִּי הָא שֶׁהַקּוֹל נִשְׁמַע לְרַבִּים, מְעַכְבִּין, דְלִמָּא נְפִיק מִינָה חוּרְבָא לְתַקְעַת בְּשַׁבַּת שֶׁלֹּא בְּפִנֵי בֵית דִּין. הַר"ן: **{כ}** מִתַּעֲסָקִין. שְׂאוּמְרִים לְהַם תַּקְעוּ וּמִשְׁתַּדְּלִין עִמָּהֶם. הַמְגִיד: **{כא}** לֹא יֵצֵא. לְמָה שֶׁפָּרַשׁ הַר"ב פָּרַק דְלַעִיל מִשְׁנָה ז' דְּבַעֵי כְּוִנָּה לְצֵאת, מְקַרֵי מִתַּעֲסֵק כֹּל שְׂאִינוּ מִתְּכּוֹן לְתַקְעַת תַּקִּיעָה שֶׁל מִצְוָה, וּמִמִּתְנִיתִין דְלַעִיל לֹא שְׂמַעִינוּ אֲלָא דְהַשּׁוֹמֵעַ צְרִיךְ כְּוִנָּה, אֲבָל הַתּוֹקַע עִצְמוֹ הוּא אִמְיָנָא דִּיצֵא בּוֹ אִפְלוּ בְּמִתַּעֲסֵק וְלֹא לְבַעֵי כְּוִנָּה לְצֵאת, קָא מִשְׁמַע לֹן מִתְנִיתִין דְהַכָּא. וְתַנִּי תוֹ וְהַשּׁוֹמֵעַ, לֹא שְׂמַעִינוּ דְאִף דְנִתְכּוֹן לְצֵאת אִם הַתּוֹקַע מִתַּעֲסֵק לֹא יֵצֵא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם שׁוֹפֵר שֶׁל רֵאשִׁית הַשָּׁנָה אִין מְעַבִּירִין עָלֵינוּ אֶת הַתְּחוּם כּוֹ': כִּבֵּר בְּאוֹרְנוּ לְךָ כִּי יִיט הוּא עֲשֶׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה כִּי אִמְרוּ שְׁבוּתוֹן מִצּוֹת עֲשֶׂה וְאִמְרוּ כֹל מִלֵּאכָה

לא תעשו ושופר מצות עשה בלבד והעיקר אצלנו לא אתי עשה ודחי את לא תעשה ועשה ודבר שהוא משום שבות הוא כמו שיחתוך אותו בסכין ומשום לא תעשה כמו שיחתוך אותו במגירה שהיא מלאכת חרושת עץ גמורה. ואין מעכבין את התינוקות מלתקוע ואפילו בשבת ובתנאי שיהיו קרובים להיות גדולים כדי שיהיו יודעים לצאת ידי חובתן כשיבא ראש השנה : (רמב"ם)

פרק ד - משנה ט

סדר תקיעות, שלש, של של שלש, שלש, שלש, שלש. שְׁעוֹר תְּקִיעָה כְּשֶׁלֶשׁ תְּרוּעוֹת. שְׁעוֹר תְּרוּעָה כְּשֶׁלֶשׁ יְבָבוֹת **{כה}**. תִּקַּע בְּרֵאשֹׁנָה **{כו}**, וּמִשְׁדָּ בְּשִׁנְיָה כְּשִׁתִּים, אֵין בִּידוֹ אֶלָּא אַחַת **{כח}**. מִי שֶׁבִרָדָּ וְאַחַר כָּדָּ נִתְמַנָּה לוֹ שׁוֹפָר, תּוֹקַע וּמְרִיעַ וְתוֹקַע שְׁלֹשׁ פְּעָמִים **{כט}**. כְּשֵׁם שֶׁשְׁלִיחַ צְבוֹר חַיִּב, כָּדָּ כָּל יַחִיד וְיַחִיד חַיִּב. רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אָמַר, שְׁלִיחַ צְבוֹר מוֹצִיא אֶת הָרַבִּים יְדֵי חוֹבְתָן :

ר"ע מברטנורה **סדר תקיעות שלש**. אחת למלכויות, ואחת לזכרונות, ואחת לשופרות: **שָׁל שְׁלֹשׁ שְׁלֹשׁ**. תקיעה ותרועה ותקיעה לכל אחת ואחת. לפי שנאמר שתי תרועות במקרא בראש השנה, ותרועה אחת ביום הכפורים של יובל, וילפינן שביעי שביעי לגזרה שנה לתן את האמור של זה בזה, ותרועה האמורה ביום הכפורים של יובל אנו נותנין אותה לראש השנה, נמצאו בראש השנה שלש תרועות, ושתי תרועות האמורות בראש השנה נותנין אותן ליום הכפורים, נמצאו שלש תרועות ביום הכפורים. וכל תרועה, פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה, דתניא מנין שפשוטה לפניה, תלמוד לומר (ויקרא כה) והעברת שופר תרועה, ומנין שפשוטה לאחריה, תלמוד לומר (שם) תעבירו שופר **{כב}**, הרי העברה תחלה וסוף ותרועה בינתים. ולשון העברה פשוטה משמע

העברת קול אחד פשוט, הרי לשלש תרועות של ראש השנה יש תקיעות, והרי לך שלש של שלש שלש: **שעור תקיעה**. שעור כל התקיעות, שהם שלש תקיעות: **כג**. נמצא שעור תקיעה אחת כחצי תרועה: **שעור תרועה כשלש יבבות**. שלשה קולות בעלמא של כל שהן. ויש מפרשים שכל יבבא היא שלשה כחות של כל שהן, נמצא שעור תרועה תשעה כחות של כל שהן, והכי מסתברא: **תקע בראשונה**. פשוטה שלפני התרועה תקע כדרךה. ומשך בשניה, תקיעה שלאחר התרועה משך כשתים, לצאת בה ידי שתים שהיה צריך לעשות זו אחר זו, פשוטה שלאחריה דמלכויות ופשוטה שלפניה דזכרונות **כז**: **אין בידו אלא אחת**. דאפסוקי תקיעה אחת לשתים לא מפסקינן: **מי שברך**. התפלל תפלת המוספין וברך תשע ברכות: **כשם ששליח צבור חיב**. בין בברכות של ראש השנה בין בתפלות של כל השנה, ואינו יוצא ידי חובתו אלא בתפלה שמתפלל הוא בעצמו, כך כל יחיד ויחיד הבקי ויודע להתפלל אינו יוצא ידי חובתו אלא בתפלת עצמו, בין בראש השנה בין בשאר כל ימות השנה. ואין שליח צבור יורד לפני התבה אלא להוציא את שאינו בקי **ל**: **שליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתם**. בין בקי בין שאינו בקי, בין בברכות של ראש השנה בין בתפלות של כל השנה. ולמה צבור מתפלל בלחש, כדי להסדיר שליח צבור את תפלתו. והלכה פחכמים בברכות של כל השנה שאין שליח צבור מוציא אלא את שאינו בקי, אבל בברכות של ראש השנה ושל יום הכפורים ושל יובל שהן תשע ברכות ארפות ואין הכל בקיאים בהן, הלכה כרבן גמליאל שכשם שמוציא את שאינו בקי כך מוציא את הבקי: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט כג דסיפיה דקרא דוהעברת שופר תרועה איהו: **כג** משום דמרמי לה רמי מתניתין ובריתא אהדדי, משני לה בגמרא דתנא דידן קא חשיב תקיעות דכלהו בבי. ועין תוספות יום טוב: **כד** **כשלש**. ר"ח גורס שלש יבבות, ולא כשלש, דהא תרועה עצמה שלש יבבות, והכי שיד למתני כשלש. אלא שאפשר שלפי שעקר יבבות בפיו, קאמר דשעור תרועה כשלש יבבות שאדם מילל בפיו: **כה** **יבבות**. בגמרא, דתרועה מתרגמינן יבבא, וכתוב באמיה דסיסרא [שפטים ה] בעד החלון נשקפה ותיבב. עין תוספות יום טוב: **כו** **בראשונה כו**. שאין לתקיעות שעור למעלה, שאם רצה להאריך מאריך, ואין הדבר נכר כשהוא מאריך שיתכון לשתי תקיעות, אלא מחמת כשהיא כפלים כשעור תקיעה ראשונה, משום הכי תני תקע בראשונה. הרא"ש והר"ן: **כז** ואף על פי שימשך עד שיאמר עשרה זכרונות יש לעשות כך. ועין תוספות יום טוב: **כח** **אלא אחת**. הינו תקיעה שלאחריה, ולא כיש מפרשים דהינו הראשונה ושמשים הכי תני תקע בראשונה: **כט** **שלש פעמים**. בשביל מלכויות, וכן בשביל זכרונות, וכן בשביל שופרות. רש"י: **ל** דאף על גב דכל ישראל ערבים הם זה לזה, וימהאי טעמא מוציא זה את זה בברכות המצות, הא תניא בגמרא [אמתניתין דהכא] יחיד שלא בריך אין חברו מברך עליו, וטעמא כתב הר"ן בשם ירושלמי משום דתפלה מסתבר שיהיה כל אחד מבקש רחמים על עצמו: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם סדר תקיעות של של של של של כו' : העיקר אצלנו כי תקיעות של ר"ה ותקיעת יובל שוין וכל הכתוב בר"ה נתחייבנו כמותו ביובל וכל מה שכתוב בתקיעת יובל נתחייבנו כמותו בראש השנה וכאלו הכתובים בו כולם נכתבו בכל אחד משני הזמנים וזה למה שאמר השם [ויקרא כה] והעברת שופר תרועה בחדש השביעי וגוי' ובאה הקבלה שיהיו כל תקיעות של חדש השביעי זה כזה והעיקר אצלנו כי כל תרועה יש תקיעה לפנייה ולאחריה וכן באה הקבלה מניין שפשוטה לפנייה תלמוד לומר והעברת שופר ומניין שפשוטה לאחריה תלמוד לומר [שם] תעבירו שופר ונשנית מלת תרועה בר"ה וביום הכפורים ג' פעמים והעברת שופר תרועה שבתון זכרון תרועה יום תרועה יהיה לכם ולפיכך תוקעין ג' תרועות ושתי תקיעות לכל תרועה כמו שנתנו העיקר ואלו הם הט' תקיעות שנתחייבנו בהם בר"ה וביום הכפורים. ואמר שיעור תקיעה כג' תרועות ר"ל כי שיעור כל התקיעות הוא כשיעור כל התרועות והם ג' ומפני זה אנו תוקעין היום תקיעות הרבה כמו שהוא נראה לעין לפי שנתחדש לנו ספק אם התרועה הנזכרת בתורה היא אותה שאנו קורין היום תרועה והיא כמו יללה או אם ג' שברים היא התרועה או אם שם תרועה נופל על שני מינים ולפיכך אנו תוקעין תשר"ת תש"ת תר"ת ג' פעמים ומפני מה אין אנו תוקעין תרש"ת לפי שמצינו אומר בתרגום תרועה יבבא וכתוב [שופטים ה] בעד החלון נשקפה ותיבב. ומן הידוע כי האדם כשתמצאנו תלאה הוא מתאנח תחלה כמו ג' שברים ואח"כ ירים קולו בדמות תרועה: ואמרו תקע בראשונה ענינו כי כשתקע תקיעה הראשונה שהיא קודם התרועה והאריך בה זמן ואח"כ הריע ואח"כ תקע תקיעה שניה והאריך בה זמן כמו שהאריך בראשונה כדי שתעלה לו לפי דעתו אותה תקיעה לשתי תקיעות אחת לתשלום בבא הראשונה ואחת לתחלת בבא שניה ואמר בכאן שלא תעלה לו אלא בתקיעה אחת בלבד. ורצה באמרו מי שבירך כמו מי שהתפלל כי התפלה הם תשע ברכות שקדם זכרם והם ג' ראשונות ומלכיות וזכרונות ושופרות ושלשה אחרונות. ואמרם כשם ששליח צבור חייב ר"ל חייב בברכות ומחלוקת רבן גמליאל וחכמים אינו בתפלת ר"ה בלבד אבל המחלוקת בכל התפלות כולם כי חכמים אומרים כשם ששליח צבור אינו יוצא ידי חובתו אלא בתפלת עצמו כך כל יחיד ויחיד אינו יוצא ידי חובתו אלא בתפלת עצמו ורבן גמליאל אומר כי בתפלת שליח צבור יוצא ידי חובתו היודע להתפלל ומי שאינו יודע

והלכה כרבן גמליאל בתפלת של ר"ה ושל יוה"כ בלבד לפי שהתפלות
ארוכות בשני ימים אלו:

סליק פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת ראש השנה (רמב"ם)

